

GRAMATIKA IR RAŠYBA

Lietuvių kalbos garsų ir raidžių santykis

Dabartinė lietuvių kalbos rašyba remiasi 3 pagrindiniais principais (konkretus rašybos atvejis – vienu arba keliais).

1. **Fonetinis** principas – rašomi tokie garsai, kokie girdimi taisyklingai tariant.
2. **Morfologinis** principas – rašoma ne taip, kaip tariama, o pagal tam tikras rašybos taisykles. – vienodai giminiškuose žodžiuose arba tose pačiose reikšminėse žodžio dalyse (priešdėlyje, šaknyje, priesagoje, galūnėje).
3. **Tradicioninis** principas – rašoma taip, kaip dėl žodžių istorinės kilmės ar kitokių priežasčių kalbininkų nuo seno sutarta rašyti, o dabar – įprasta.

Girdžiu	Rašau				Tariu
Garsai	Raidės				Garsai
	Priešdėlis	Šaknis	Priesaga	Galūnė	
Balsiai a a e e i i o o u u ė	1. Fonetiskai api-apy-, be-, iš-, ne-, nu-, pa-, po-, pra-, pri-, pro-, užu- (<i>apibėgti, apygeris, nueiti, prieiti, užugiris...</i>). 2. Tradiciškai i-są- (<i>įprotis, įeiti, sąžinė, sąauga...</i>).	1. Fonetiskai – dažniausiai. 2. Morfologiškai – ą, ę, į, ū besikaitaliojā tarpusavyje (<i>drąsa – drįsti, grąža – gręžti – grįžti...</i>) 3. Morfologiškai – e- liet. žodžių šaknyse (<i>medis, senas</i>), – ia- neliet. žodžių šaknyse (<i>piano...</i>). 4. Morfologiškai – y- liet. žodžių pradžioje (<i>ypač, ypatybė, yda, yla</i>); i- tarpt. žodžių pradžioje (<i>idėja, iliuzija</i>) 5. Tradiciškai – ą, ę, į, ū istoriškai kilę iš nosinių dvigarsių (<i>ąsa, ąžuolas, gęsta, žąsis...; bąla, sąla, šąla, gęsta, tręšta, tęžta...; lįsti, kęsti, skųsti, skęsti...</i>). 6. Tradiciškai – labai senų žodžių pradžioje i- (<i>įsas, įsčios, įsnauja</i>). 7. Tradiciškai – – a po j (<i>javai, jazminas</i>). Išimty: <i>jeknos, jerubė, ajeras</i> .	1. Fonetiskai – imas, -ymas, -ija, -iklis, -ykla, -ynas, -inė... 2. Morfologiškai – e- liet. priesagose po t.d: -elis, -esnis, -esys, -ena, -eklis; priesagose – etas, -mena, -enybė, -eri (<i>laukelis, geresnis, elgesys, vienetas, vieneri...</i>). 3. Morfologiškai – ia- liet. priesagose po dž: – iava (<i>baudžiava...</i>). 4. Morfologiškai – ia veiksm. ir jo formų priesagose – ia v (<i>važiavo, žaliavęs...</i>). 5. Tradiciškai e ir ia tarpt. žodžių priesagose – emas, -eras, esė; -iacija, -iantas, -iaras, -iatorius (<i>volteras, transliacija...</i>). 6. Tradiciškai ir morfologiškai – ia prieveiksmių gale (<i>šalia, tyčia...</i>). 7. Tradiciškai ir morfologiškai – e būdinių gale (<i>bėgte...</i>).	1. Fonetiskai dažniausiai. 2. Morfologiškai – e arba – ia pagal vnsk. V – ė arba – i (<i>varlė-varlei, varle, varles; graži-gražiai, gražia, gražias...</i>). 3. Morfologiškai ir tradiciškai – nosinės raidės vardažodžių linksnių (vnsk. G., dgsk. K.) galūnėse (<i>balta, žalių</i>). 4. Morfologiškai – e –y . Vt. (<i>lauke, medy, laukuose</i>). 5. Morfologiškai – ia veiksm. es.l. IIIa. (<i>šaukia</i>); – a po j (<i>joja</i>). 6. Morfologiškai – ų veiksm. tar.n. IIIa. (<i>eitų</i>). 7. Morfologiškai – e veiksm. dgsk. I arba IIa. (<i>rašome, rašote</i>). 8. Tradiciškai – e kai kurių žodžių galūnėse (<i>dviese, netoliese, kadaise, savaiame, drauge, beje, bene, nebe</i>). 9. Tradiciškai – ia kai kurių žodžių galūnėse (<i>čia, deja</i>). 10. Tradiciškai – ė, -i -u tarpt. žodžių gale (<i>ateljė, fojė, žiuri, taksis, meniu, ragu</i>). 11. Tradiciškai – ū žodyje <i>ačiū</i> .	Balsiai a a e e i i o o u u ė

<p>Dvibalsiai</p> <p>ai au ei ie ui uo eu oi ou</p>	<p>Fonetiškai nuo-, prie-, prieš-, užuo- (nuokalnė, priepilauka, priešgina, užuolanka...)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fonetiškai dažniausiai. 2. Morfologiškai ir tradiciškai -iau liet. žodžiuose (<i>kiaulė, šiaudai</i>), eu- tapt. žodžiuose (<i>euforija, Europa, leukocitai</i>). 3. Tradiciškai – ie liet. žodžių pradžioje (<i>ieva, iešmas, ietis, ieškoti, iena</i>). Išimtyms – <i>jie, Jieznas, Jiesia</i>. 4. Tradiciškai – <i>jeigu</i>. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fonetiškai -uot- (kalnuotas), -uo- (<i>matuoti</i>). 2. Tradiciškai ir morfologiškai -iaus, -iau, -ai (<i>balčiausias, keliauti, mažiau, gražiai...</i>) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fonetiškai – įvairių linksnių galūnėse (<i>medui, medaus...</i>) 2. Morfologiškai -iau veiksm. būt.k.l. Ia. (<i>mačiau</i>), tar.n. Ia. (<i>eičiau</i>). 3. Morfologiškai -ei arba -ai veiksm. būt.k.l. IIIa. (<i>matei-matė, jojai-jojo</i>). 4. Morfologiškai -iai vardažodžių dgsk.V. (<i>medžiai</i>). 	<p>Dvibalsiai</p> <p>ai au ei ie ui uo eu oi ou</p>
<p>Mišrieji dvigarsiai</p> <p>al am an ar el em en er il im in ir ul um un ur</p> <p>Neliet. žodž. ol om on or</p> <p>Liet žodž. antrinės kilmės</p> <p>ėr ym yn yr ol ūl</p>	<p>Fonetiškai ant-, in-, im-, par-, per-, sam-, san- (<i>antkaklis, inkilas, impilas, pareiti, perrašyti, samprata, santykiai...</i>)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fonetiškai dažniausiai. Įsidėmėti, kad il, im, in, ir, ul, um, un, ur būtina tarti taisyklingai – trumpai. 2. Morfologiškai antrinės kilmės mišrieji dvigarsiai sudurtiniuose žodžiuose (<i>perkūnsargis, žvyrdubė, septynmylis</i>). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fonetiškai -ing- (vargingas). 2. Morfologiškai -in, -yn prieveiksniuose (<i>priekin, žemyn</i>). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fonetiškai dažniausiai. 2. Morfologiškai -iam vardažodžių vnsk. N (žaliam...); -ens, -ers vnsk. K (vandens, sesers...). 	<p>Mišrieji dvigarsiai</p> <p>al am an ar el em en er il im in ir ul um un ur</p> <p>Neliet. žodž. ol om on or</p> <p>Liet žodž. antrinės kilmės</p> <p>ėr ym yn yr ol ūl</p>
<p>Priebalsiai</p> <p>b – p d – t g – k z – s ž – š dž – č dz – ch v – f h j</p> <p>Pusbalsiai</p> <p>l m n r</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fonetiškai (kai priebalsius, dvigarsius, aiškiai girdimas) api-ati-, per-... 2. Morfologiškai (priebalsių supanašėjimo atvejai): ap- (<i>apgaulė</i>) at- (<i>ataras, atsikėlė</i>) iš- (<i>išbėgo</i>) už- (<i>uždavinys</i>). prieš- (<i>priešdėlis</i>) 3. Morfologiškai (priebalsių susiliejimo atvejai): iš- (<i>iššoko</i>) už- (<i>užžėlė, užšalo, užsiėmęs</i>). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fonetiškai: prieš balsius, dvibalsius, dvigarsius, priebalsius l, m, n, r, v, j, prieš š, ž nesusekamos kilmės žodžiuose (<i>barščiai, beždžionė</i>). Išimtis: įščios. 2. Morfologiškai (priebalsių supanašėjimo atvejai) : <i>dirbti-dirba, graužti-graužia...</i> 3. Morfologiškai s,z prieš č, dž, š, ž (rūsčiai-rūstus, mežčiau-mezga, vabzdžiai –vabzdys). 4. Morfologiškai žodžio šaknies gale (<i>tiesiog-tiesiogiai, daug-daugelis, mežk-mezgė, bėgs-bėgo, pėsčias-pėsti</i>). 5. Tradiciškai j rašyba žodžio pradžioje arba po b, p (<i>javai, jautis, bjaurus, pjauti...</i>). Išimtyms: <i>Jieznas, Jiesia, jie</i>. 6. Tradiciškai – <i>aukštas</i> (nors augo), <i>sluoksniis</i> (nors slėgė). 7. Tradiciškai šaknys su skirtingais priebalsiais (<i>krebždėti-krepštelėti, plazdėti-plastėti, stiebiasi-stiepiasi</i>). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fonetiškai dažniausiai. 2. Fonetiškai veiksm. pries. -k liep. nuosak. IIa. (<i>rašyk, bėk</i>), būs I. IIIa. – s,-š (<i>bėgs, veš</i>). 3. Tradiciškai -ščias (<i>gulsčias</i>). 	<p>Fonetiškai dažniausiai.</p>	<p>Priebalsiai</p> <p>b – p d – t g – k z – s ž – š dž – č dz – ch v – f h j</p> <p>Pusbalsiai</p> <p>l m n r</p>

Mokyklinės lietuvių kalbos gramatikos pagrindai

Gramatika - mokslas, siekiantis aprašyti vidinę kalbos sandarą ir apibrėžti svarbiausias žodžių, jų formų, žodžių junginių sudarymo ir vartojimo normas.

Gramatikos mokslo šakos yra **fonetika** (mokslas apie garsus), **morfologija** (mokslas apie žodžių sandarą, žodžių darybą ir pagal bendrus požymius išskirtas žodžių grupes - kalbos dalis), **sintaksė** (mokslas apie žodžių junginius ir sakinius).

Fonetika

(tyrimo objektas - garsas)

<u>Lietuvių kalbos garsai</u>		
(garsus tariama, juos žyminčias raides rašoma)		
Balsiai (tariami atvira burna, skambūs)	Priebalsiai (tariami priverta burna dėl susidarančių kliūčių)	Dvigarsiai (glaudūs to paties skiemens garsų junginiai)
<p>Trumpieji</p> <p>ą ę į ō ū 5 garsai a e i o u 5 raidės</p> <p>Ilgieji</p> <p>–</p> <p>ā ē ē ī ō ū 6 garsai a e ē y o ū 10 raidžių ą ę į ū</p> <p>i e ē priešakinės eilės (tariant liežuvis pasislenka į priekį) a o u užpakalinės eilės (tariant liežuvis atsitraukia į burnos gilumą)</p>	<p>Skardieji</p> <p align="center">(tariant įsitempia ir virpa balso stygos)</p> <p>v j l m n r pusbalsiai (tariami panašiai kaip balsiai)</p> <p>b d g z ž h dz dž ↑↑↑↑↑↑↑↑↑↑</p> <p>p t k s š ch c č f Duslieji</p> <p align="center"><i>(tariant balso stygos nevirpa)</i></p> <p>Priebalsiai (išskyrus visada minkštą j) gali būti kieti (prieš užpakalinės eilės balsius) ir minkšti (prieš priešakinės eilės balsius ir prieš užpakalinės eilės balsius su minkštumo ženklu i (ia, io, iu, ial, iul...)). Žodžio gale visi priebalsiai (išskyrus j) tariami kietai. Kelių greta esančių priebalsių kietumas ir minkštumas nustatomas pagal pirmąjį po jų einantį balsį.</p>	<p>Dvibalsiai</p> <p>ai au ei ui ie uo</p> <p>Mišrieji dvigarsiai</p> <p>al am an ar (iš balsio ir pusbalsio) el em en er a, e - ilgieji balsiai il im in ir i, u - trumpieji ul um un ur</p> <p><u>Isidėmėti, kad gali susidaryti ir antriniai dvigarsiai, (pvz., dvibalsiai eu oi ou, mišrieji dvigarsiai ol om on or yn ūm ėn ėm).</u></p>

Skiemuo - vienu metu ištariama žodžio dalis, kurios pagrindą sudaro balsis arba dvigarsis (*a-da-ta*). Stipriau ištartas vienas žodžio skiemuo yra **kirčiuotas** (jei skiemens pagrindą sudaro trumpasis balsis - trumpas, jei ilgasis balsis arba dvigarsis - ilgas).

Kirčiuotus trumpojo skiemens balsius žymima kairiniu kirčio ženklu ` (*džiugì žinià*).

Balso ryškumo kitimas tariant **ilgąjį skiemenį** vadinamas **priegaide**. **Tvirtagalė priegaidė** (tvirčiau tariamas ilgojo balsio arba dvigarsio galas) žymima riestiniu kirčio ženklų ~ (*gėras vařdas*). **Tvirtapradė priegaidė** (tvirčiau tariama ilgojo balsio arba dvigarsio pradžia) žymima dešiminiu kirčio ženklų ‘ (*jáunas v́yras*). **Isidėmėti**, kad mišriųjų dvigarsių trumpieji balsiai **i, u** žymimi kairiniu kirčio ženklų (*pírmas kùrsas*).

Žodžio fonetinio nagrinėjimo tvarka

Žodžiu

1. Taisyklingai perskaityti žodį.
2. Suskaidyti jį skiemenimis, nurodyti jų skaičių.
3. Nurodyti kirčiuotą skiemenį, apibūdinti jį (trumpasis ar ilgasis) ir sukirčiuoti.
4. Įvardyti žodžio raides ir garsus bei jų skaičių.
5. Apibūdinti visus žodžio garsus (kokie - balsiai, pusbalsiai, dvigarsiai).
6. Paaiškinti garsų tarimo ir rašymo neatitikimus.

Isidėmėti, kad netariamasis ir nežymus garso minkštumo ženklas **-i-**, o **dz, dž, ch, ie, uo** reiškia vieną garsą.

Raštu

džiaug-tis - 2 skiemenys

d	} dž - minkštasis skardusis priebalsis
ž	
i	-
a	} [eu] - dvibalsis
u	
g	[k] - duslusis priebalsis (asimiliacija), minkštas
t	t - duslusis priebalsis, minkštas
i	i - trumpasis priešakinės eilės balsis
s	s - duslusis kietasis priebalsis

9 raidės

7 garsai

Morfologija

(tyrimo objektas - **žodis**)

Žodžio sandara

(sudedamųjų žodžio dalių visuma)

Reikšminės žodžio dalys			
Priešdėlis	Šaknis	Priesaga	Galūnė

Žodžio kamieno dalis, einanti prieš šaknį (<i>padainuoti</i>).	Pagrindinė, bendroji giminiškų žodžių dalis, kurioje slypi žodžio prasmė . (<i>daina, priedainis, dainynas</i>).	Žodžio kamieno dalis, einanti po šaknies (<i>dainelė</i>).	Žodžio pabaigos dalis, kintanti priklausomai nuo kitų žodžių (<i>daina, dainos, dainoje</i>).
Kamienas			
Žodžio dalis be galūnės (<i>padainavimas</i>). Isidėmėti , kad veiksmažodžio bendraties priesaga -ti ir prieviksnių priesagos (-ai, -iai, -yn...) kamienui nepriklauso.			

Žodyje dar gali būti **intarpų** (garsai **n** ir **m**, įsiterpę į šaknį esamajame laike: *sninga, limpa*), **sangražos dalelių** **-si-** (*pasiruošti mokymuisi*), **jungiamųjų balsių** (*dailyraštis*).

Žodžio daryba

(naujų žodžių darymas tam tikrais būdais)

Pamatinis žodis (žodis, iš kurio daromas naujas)	Darybos būdai	Nauji žodžiai	
Paprastasis žodis (istoriškai pirmesnis, nepadarytas iš kitų, pvz. <i>daina</i>). Darinys (padarytas iš kito žodžio, pvz. <i>dainingas</i>).	Su priešdėliu	Priedainis, nedainingas	<i>Vediniai</i>
	Su priesaga	Dainelė, dainingumas	
	Pakeitus galūnę	dainius	
	Iš dviejų kamienų	pusdainė	<i>Sudurtiniai žodžiai, dūriniai</i>

Žodžių darybinė analizė

Žodžiu	Raštu	
1. Nurodyti žodžio reikšmę.		
2. Išsiaiškinti, ar žodis paprastas, ar darinys; jei darinys - vedinys ar sudurtinis žodis.	<i>mokslėivis</i> (darinys, vedinys)	<i>mokslas</i> (pamatinis žodis - darinys)
3. Jei darinys, rasti pamatinį žodį.	<i>pamoka</i> (darinys, vedinys)	<i>moko</i> (pamatinis žodis - paprastas)
4. Apibūdinti pamatinį žodį (paprastasis žodis ar darinys).		
5. Nurodyti vedinio darybos būdą (priešdėlinis, priesaginis, pakeitus galūnę) arba sudurtinio žodžio pamatinės šaknis (kamienus) bei jų sujungimo būdą (su jungiamaisiais balsiais ar be jų).	<i>savamokslis</i> (dūrinys, sudurtinis žodis, jung. balsis -a- , galūnė -is)	<i>savas + mokslas</i> (pamatiniai žodžiai - paprastas ir darinys)

Žodžio sandaros nagrinėjimo tvarka

Žodžiu

1. Atskirti kamieną ir galūnę.
2. Nurodyti galūnės gramatinius požymius.
3. Išskaidyti žodžio kamieną reikšminėmis žodžio dalimis.
4. Nurodyti ir apibūdinti šaknį (išvardyti keletą giminiškų žodžių, įrodančių, kad tai šaknis).
5. Nurodyti priesagą ir ją apibūdinti.
6. Nurodyti priešdėlį ir jį apibūdinti.
7. Įvardyti (jei yra) kitas žodžio dalis.

Raštu

pa si dain av im as.

Kalbos dalys

Apibrėžimas	Gramatinės ypatybės	Morfologinio nagrinėjimo planas																																																												
<p>Daiktavardis yra kalbos dalis, kuri pasako asmens, daikto vardą arba tam tikro reiškinio pavadinimą ir atsako į klausimą kas tai? (<i>žmogus, saulė, spindėjimas, liūdesys</i>)</p>	<ol style="list-style-type: none"> Skiriami bendriniai (<i>miestas</i>) ir tikriniai (<i>Vilnius</i>). Yra vyriškosios (<i>rytas</i>) arba moteriškosios (<i>diena</i>) giminės bei tokių, kurie sąlygiškai vadinami bendrosios giminės (<i>tas, ta - naktibalda</i>). Yra sangražinių daiktavardžių (<i>mokymasis</i>). Yra kaitomi linksniais (V., K., N., G., Įn., Vt., Š.) ir skaičiais (vnsk. ir dgsk.), bet yra ir tokių, kurie turi arba tik vienaskaitą (<i>cukrus</i>) - tai vienaskaitiniai, arba tik daugiskaitą (<i>miltai</i>) - tai daugiskaitiniai. Pagal vnsk. V. ir K. galūnes skiriamos 5 linksniuotės. <table style="width: 100%; border-collapse: collapse; margin: 10px 0;"> <thead> <tr> <th style="width: 20%;"></th> <th style="width: 15%;">I</th> <th style="width: 15%;">II</th> <th style="width: 15%;">III</th> <th style="width: 15%;">IV</th> <th style="width: 15%;">V</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>V. -{i}as</td> <td>-{i}a</td> <td>-is</td> <td>-{i}us</td> <td>-uo</td> <td></td> </tr> <tr> <td>-is</td> <td>-ė</td> <td></td> <td></td> <td>-ė</td> <td></td> </tr> <tr> <td>-ys</td> <td>-i</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>K. -{i}o</td> <td>-{i}os</td> <td>-ies</td> <td>-{i}aus</td> <td>-en-s</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>-ės</td> <td></td> <td></td> <td>-er-s</td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse; margin: 10px 0;"> <thead> <tr> <th style="width: 20%;"></th> <th style="width: 15%;">vyr.g.</th> <th style="width: 15%;">vyr./mot.g.</th> <th style="width: 15%;">vyr./mot.g.</th> <th style="width: 15%;">vyr.g.</th> <th style="width: 15%;">vyr./mot.g.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td><i>namas</i></td> <td><i>mama</i></td> <td><i>pilis</i></td> <td><i>sūnus</i></td> <td><i>piemu</i></td> <td></td> </tr> <tr> <td><i>medis</i></td> <td><i>tėtė</i></td> <td><i>vagis</i></td> <td><i>sodžius</i></td> <td><i>duktė</i></td> <td></td> </tr> <tr> <td><i>ožys</i></td> <td><i>marti</i></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <ol style="list-style-type: none"> Sakinyje gali eiti visomis reikšminėmis sakinio dalimis. 		I	II	III	IV	V	V. -{i}as	-{i}a	-is	-{i}us	-uo		-is	-ė			-ė		-ys	-i					K. -{i}o	-{i}os	-ies	-{i}aus	-en-s			-ės			-er-s			vyr.g.	vyr./mot.g.	vyr./mot.g.	vyr.g.	vyr./mot.g.	<i>namas</i>	<i>mama</i>	<i>pilis</i>	<i>sūnus</i>	<i>piemu</i>		<i>medis</i>	<i>tėtė</i>	<i>vagis</i>	<i>sodžius</i>	<i>duktė</i>		<i>ožys</i>	<i>marti</i>					<ol style="list-style-type: none"> Pradinė daiktavardžio forma (vnsk. V.). Kalbos dalis (daiktavardis). Skyrius (tikrinis/bendrinis). Giminė, skaičius, linksnis. Linksniuotė. Kuo eina sakinyje.
	I	II	III	IV	V																																																									
V. -{i}as	-{i}a	-is	-{i}us	-uo																																																										
-is	-ė			-ė																																																										
-ys	-i																																																													
K. -{i}o	-{i}os	-ies	-{i}aus	-en-s																																																										
	-ės			-er-s																																																										
	vyr.g.	vyr./mot.g.	vyr./mot.g.	vyr.g.	vyr./mot.g.																																																									
<i>namas</i>	<i>mama</i>	<i>pilis</i>	<i>sūnus</i>	<i>piemu</i>																																																										
<i>medis</i>	<i>tėtė</i>	<i>vagis</i>	<i>sodžius</i>	<i>duktė</i>																																																										
<i>ožys</i>	<i>marti</i>																																																													
<p>Būdvardis yra kalbos dalis, kuri žymi asmens, daikto arba reiškinio ypatybę ir atsako į klausimus koks? kokia? kuris? kuri? (<i>žalia, ramu, šilkinis</i>).</p>	<ol style="list-style-type: none"> Kai kurie gali turėti įvardžiuotines formas (<i>baltasis</i>). Kai kurie gali būti laipsniuojami (yra 3 pagrindiniai būdvardžių laipsniai (nelyginamasis, aukštesnysis ir aukščiausias) bei 2 pereinamieji (aukštesnysis ir visų aukščiausiasis): <i>gražus-gražesnis-gražiausias - gražėlesnis-visų gražiausias</i>). Yra kaitomi giminėmis (mot., vyr., bevardė: tyli, tylus, tylu), o mot. ir vyr.g. būdvardžiai - linksniais ir skaičiais. Tradiciskai mokyklinėje gramatikoje pagal vnsk. V. ir dgsk. V. galūnes yra skiriamos 3 linksniuotės: <table style="width: 100%; border-collapse: collapse; margin: 10px 0;"> <thead> <tr> <th style="width: 33%;"></th> <th style="width: 33%;">I</th> <th style="width: 33%;">II</th> <th style="width: 33%;">III</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>vnsk.V.</td> <td>-{i}as</td> <td>-us</td> <td>-is</td> </tr> <tr> <td></td> <td>-{i}a</td> <td>-i</td> <td>-ė</td> </tr> <tr> <td>dgsk.V.</td> <td>-i</td> <td>-ūs</td> <td>-iai, -i</td> </tr> <tr> <td></td> <td>-os</td> <td>-ios</td> <td>-ės</td> </tr> </tbody> </table> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse; margin: 10px 0;"> <tbody> <tr> <td style="width: 33%;"><i>baltas, -a</i></td> <td style="width: 33%;"><i>purus, -i</i></td> <td style="width: 33%;"><i>sidabrinis, -ė</i></td> </tr> <tr> <td><i>žalias, -ia</i></td> <td></td> <td><i>didelis, -ė</i></td> </tr> </tbody> </table> <ol style="list-style-type: none"> Sakinyje dažniausiai eina pažyminiu, tarinio vardine dalimi, veiksniumi, papildiniu. 		I	II	III	vnsk.V.	-{i}as	-us	-is		-{i}a	-i	-ė	dgsk.V.	-i	-ūs	-iai, -i		-os	-ios	-ės	<i>baltas, -a</i>	<i>purus, -i</i>	<i>sidabrinis, -ė</i>	<i>žalias, -ia</i>		<i>didelis, -ė</i>	<ol style="list-style-type: none"> Pradinė būdvardžio forma (vnsk. V.). Kalbos dalis (būdvardis). Rūšis (paprastasis / įvardžiuotinis). Laipsnis. Giminė, skaičius, linksnis. Linksniuotė. Kuo eina sakinyje. 																																		
	I	II	III																																																											
vnsk.V.	-{i}as	-us	-is																																																											
	-{i}a	-i	-ė																																																											
dgsk.V.	-i	-ūs	-iai, -i																																																											
	-os	-ios	-ės																																																											
<i>baltas, -a</i>	<i>purus, -i</i>	<i>sidabrinis, -ė</i>																																																												
<i>žalias, -ia</i>		<i>didelis, -ė</i>																																																												
<p>Skaitvardis yra kalbos dalis, kuri žymi skaičių arba skaičiuojamąją vietą eilėje ir atsako į klausimus kiek? kelintas? kelinta? (<i>vienas, vienuolika, septynioliktas, šimtas pirmas</i>).</p>	<ol style="list-style-type: none"> Skiriami 2 pagrindiniai skaitvardžių skyriai - kiekiniai (pasako daiktų skaičių arba patį skaičių ir atsako į klausimą kiek?: <i>penki, dešimt</i>) ir kelintiniai (nusako skaičiuojamąją vietą eilėje ir atsako į klausimą kelintas? kelinta? : <i>pirmas, septinta</i>). Kiekiniai skaitvardžiai pagal reikšmę ir vartojimą skirstomi į pagrindinius (<i>vienas, šimtas, tūkstantis</i>), dauginius (<i>vieneri-devyneri</i>), kuopinius (<i>dvejetas-devynetas</i>), trupmeninius (<i>viena trečioji</i>). Kelintiniai skaitvardžiai gali turėti įvardžiuotines formas. (<i>trečiasis, trečioji</i>) Pagal sandarą skaitvardžiai skiriami į vientisinius (paprastieji, priesaginiai, sudurtiniai: <i>devyni, devynetas, devyniasdešimt</i>) ir sudėtinius (<i>šimtas dvidešimt trys</i>). Būdvardiški skaitvardžiai (derinami su daiktavardžiais kaip būdvardžiai) kaitomi giminėmis ir linksniais (<i>penkiems draugams, penkias drauges</i>), o kelintiniai - ir skaičiais (<i>pirma raidė, pirmosios raidės</i>). Daiktavardiški skaitvardžiai (reikalaujantys K. linksnio) yra kaitomi skaičiais ir linksniais (<i>šimtas, šimtų</i>), tik linksniais (<i>trys, trijų</i>) arba visai nekaitomi (<i>dešimt, dvidešimt...</i>). Sakinyje dažniausiai eina veiksniumi, papildiniu, pažyminiu, tarinio vardine dalimi. 	<ol style="list-style-type: none"> Pradinė forma. Kalbos dalis (skaitvardis). Skyrius. Kiekinų poskyris. Kelintiniai - paprastas/įvardžiuotinis. Sandara. Jei kaitomas - giminė, skaičius, linksnis. Kuo eina sakinyje. 																																																												

<p>Įvardis yra kalbos dalis, kuri nurodo asmenį, daiktą, ypatybę arba skaičių, bet jų nepavadina (<i>jis, tas, tokia, keli</i>).</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pagal reikšmę skiriami 7 įvardžių skyriai: asmeniniai (<i>aš, tu, jis, ji...</i>), sangražinis (<i>savęs</i>), savybiniai (<i>manas, tavas, savas, maniškis...</i>), parodomieji (<i>tas, ta, šitas, anas, toks, šioks, anoks...</i>), pažymimieji (<i>visas, visoks, kitas, kitoks, kiekvienas, niekas, joks...</i>), klausiamieji ir santykiniai (<i>kas, koks, kuris, katras, keli...</i>), nežymimieji (<i>kažkas, kažin koks, kai kas, bet kas...</i>). 2. Kaitomi įvairiai: vieni tik linksniais (<i>kas, ko...</i>), kiti - linksniais ir skaičiais (<i>aš, mes, mūsų...</i>), tretį - linksniais, skaičiais ir giminėmis (<i>šis, ši, šie, šių</i>). 3. Sakinyje dažniausiai eina veiksniu, papildiniu, pažyminiu. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pradinė įvardžio forma (vnsk. V.). 2. Kalbos dalis (įvardis). 3. Skyrius. 4. Jei kaitomas - giminė, skaičius, linksnis. 5. Kuo eina sakinyje.
<p>Prielinksnis yra nekaitoma kalbos dalis, kuri eina su vardažodžio linksniu ir parodo linksniuojamojo žodžio ryšį su kitais žodžiais (<i>ant, už, po, prie...</i>)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pagal kilmę skiriami į senybinius (kuriuos sunku susieti su kuriais nors dabartinės lietuvių kalbos žodžiais: <i>ant, apie, į, iš pas, per, po, prie, su, už...</i>) ir naujųbinius (kilusius iš kitų kalbos dalių: <i>abipus, anapus, aplink, arti, dėka, greta, išilgai, skersai, kiaurai, link, netoli, paskui, prieš, tarp...</i>). 2. Pagal vartojimą - su kokiais linksniais vartojami: dažniausiai vartojami su trimis linksniais (K.: <i>abipus, anapus, greta, po, prie...</i>; G.: <i>apie, aplink, į...</i>; Įn.: <i>po, su, sulig, ties...</i>). Yra vartojamų su keliais linksniais (<i>po, už...</i>). Isidėmėti, kad kai kurie žodžiai gali būti irrieveksmiai, ir daiktavardžiai, ir prielinksniai (<i>skersai, žemiau, greta...</i>), todėl reikėtų kiekvieną kartą atidžiai įvertinti jų gramatinius požymius. 3. Sakinyje atskirai jokiomis reikšminėmis sakinio dalimis neina, gali būti tik sudėtinis jų komponentas. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kalbos dalis (prielinksnis). 2. Skyrius pagal kilmę. 3. Skyrius pagal vartojimą.
<p>Veiksmažodis yra kalbos dalis, kuri reiškia asmens, daikto veiksmą arba būseną ir atsako į klausimus ką veikia? kas vyksta, darosi, atsitinka? (<i>kyla, žiūri, aušta</i>).</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Veiksmažodžiai gali būti asmeniniai (žymi asmens ar daikto veiksmą, būseną: <i>kalba, tyli...</i>) arba beasmeniai (nežymi jokio asmens veiksmo ir turi tik III asmens formą: <i>švinta, rūpi...</i>). 2. Veiksmažodžiai gali būti paprastieji (<i>ruošia, neša...</i>) ir sangražiniai (<i>ruošiasi, nešasi...</i>). 3. Kaitība: veiksmažodžiai turi 3 nuosakas (tiesioginę, tariamąją ir liepiamąją), 4 tiesioginės nuosakos laikus (esamąjį, būtajį kartinį, būtajį dažninį, būsimąjį). 2 skaičius (vnsk., dgsk.) ir 3 asmenis (vnsk.: <i>aš, tu, jis/ji, dgsk.</i>: <i>mes, jūs, jie/jos</i>). 4. Pagrindinės veiksmažodžio formos yra bendratis, esam.l. III a., būt.k.l. III a. (<i>girdėti-girdi-girdėjo</i>). 5. Pagal esam.l. III a. galūnes (A{L}IO) veiksmažodžiai skirstomi į 3 asmenuotes (I - <i>kenčia</i>, II - <i>myli</i>, III - <i>rašo</i>). 6. Sakinyje dažniausiai eina tariniu. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pagrindinės formos. 2. Kalbos dalis (veiksmažodis). 3. Asmeninis / beasmenis. 4. Paprastasis/ sangražinis. 5. Nuosaka, laikas, skaičius, asmuo. 6. Asmenuotė. 7. Kuo eina sakinyje.
<p>Veiksmažodžio formos Bendratis yra nekaitoma veiksmažodžio forma, turinti priesagą -ti (<i>bėgti</i>).</p>	<p>Sakinyje gali eiti tariniu, veiksniu, papildiniu.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Veiksmažodžio forma (bendratis). 2. Kuo eina sakinyje.
<p>Būdinys yra nekaitoma veiksmažodžio forma, padaryta iš bendraties kamieno su priesagomis -te, -tinai (<i>bėgte, bėgtinai</i>).</p>	<p>Sakinyje dažniausiai eina būdo aplinkybe.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Veiksmažodžio forma (būdinys). 2. Kuo eina sakinyje.
<p>Siekinys yra nekaitoma veiksmažodžio forma, padaryta iš bendraties kamieno su priesaga -tų (<i>bėgtų, grėbtų</i>), vartojama rytų aukštaičių tarmėje.</p>	<p>Sakinyje dažniausiai eina tikslo aplinkybe, vartojamas dažniausiai su slinkties (judėjimo) ar panašiais veiksmažodžiais (<i>Išėjo šieno grėbtų</i>).</p>	<ol style="list-style-type: none"> 3. Veiksmažodžio forma (siekinys). 4. Kuo eina sakinyje.
<p>Dalyvis yra kaitoma veiksmažodžio forma, reiškianti iš veiksmo kylančią ypatybę arba aplinkybę ir turinti būdvardžio bei veiksmažodžio gramatinių požymių.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dalyviai gali būti 3 rūšių: veikiamieji (reiškia asmens arba daikto ypatybę, kylančią iš to paties veikėjo veiksmo: <i>skaitanti mergaitė</i>), neveikiamieji (reiškia asmens ar daikto ypatybę, kylančią iš kito veikėjo veiksmo: <i>skaitoma knyga</i>) ir reikiamybės (pasako ypatybę, kylančią iš reikiamo atlikti veiksmo: <i>skaitytina knyga</i>). 2. Veiksmažodžio ypatybės: veikiamieji dalyviai turi esamąjį, būtajį kartinį, būtajį dažninį, būsimąjį laikus (<i>skaitęs, skaitanti, skaitęs, skaičiusi, skaitydavęs, skaitydavusi, skaitysiąs, skaitysianti</i>), neveikiamieji dalyviai - esamąjį, būtajį, būsimąjį laikus (<i>skaitomas, skaitoma, skaitytas, skaityta, skaitysimas, skaitysima</i>), gali būti sangražiniai (<i>puošęsis</i>). 3. Būdvardžio ypatybės: kaitomi giminėmis (<i>rašomas, rašoma, rašoma</i>), skaičiais (vnsk./dgsk.: <i>atėjęs, atėję</i>), linksniais (<i>atėjusio, atėjusiam...</i>), gali turėti įvardžiuotines formas (<i>einantysis</i>), yra derinami su daiktavardžiais ir įvardžiais. 4. Sakinyje dažniausiai eina pažyminiu, tarinio vardine dalimi, papildiniu, aplinkybėmis. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pradinė forma (vnsk. V.). 2. Veiksmažodžio forma (dalyvis). 3. Rūšis. 4. Sangražinis / nesangražinis. 5. Įvardžiuotinis / neįvardžiuotinis.

<p>Dalelytė yra nekaitoma kalbos dalis, teikianti sakiniams ar jo dalims papildomų prasmių ir atspalvių (<i>o, gi, ne, bent...</i>).</p>	<ol style="list-style-type: none"> Pagal reikšmę skiriamos į <ul style="list-style-type: none"> klausiamąsias ir abejotamąsias (<i>ar, argi, bene, gal, kažin, negi...</i>), neigiamąsias (<i>ne, nė, nei...</i>), tvirtinamąsias (<i>taip, taigi...</i>), pabrėžiamąsias (<i>gi, juk, dar, net, ypač...</i>), tikslinamąsias (<i>beveik, dar, jau, juk, nors...</i>), išskiriamąsias (<i>bent, ypač, nebent, nors...</i>), parodomąsias (<i>ana, antai, štai, šit, va...</i>), lyginamąsias (<i>lyg, tarsi, tartum, tarytum...</i>), geidžiamąsias ir skatinamąsias (<i>te, tegu, tegul, šė...</i>). Pagal sandarą skirstomos į vientisines (<i>be, dar, gi...</i>), sudurtines (<i>argi, ogi, nebe...</i>) ir samplaikines (<i>vos tik, vien tik...</i>). Sakinyje jokia reikšmine sakinio dalimi nėra. 	<ol style="list-style-type: none"> Kalbos dalis (dalelytė). Skyrius pagal reikšmę. Sandara.
<p>Jaustukas yra nekaitoma kalbos dalis, kuri tiesiogiai reiškia įvairius jausmus (<i>oi, oho...</i>).</p>	<ol style="list-style-type: none"> Pagal kilmę skirstomi į pirminius (<i>o, a, ė, ak...</i>) ir antrinius, kilusius iš kitų kalbos dalių (<i>O Dieve!, sveikas, ačiū, dėkui, valio, velniop, ...</i>). Sakinyje jokia reikšmine sakinio dalimi nėra. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kalbos dalis (jaustukas). Kilmė.
<p>Ištiktukas yra nekaitoma kalbos dalis, kuri reiškia įvairių veiksmų sukeltus garsus ar vaizdus (<i>triokšt, žiū...</i>).</p>	<ol style="list-style-type: none"> Pagal kilmę skirstomi į pirminius, kilusius tiesiogiai mėgdžiojant kokio nors veiksmo sukeltus garsus ar vaizdus (<i>brakšt, miau, triokšt, brrr, che...</i>), ir antrinius, kilusius iš veiksmažodžių (<i>mirkt, trukt, žvilgt...</i>). Sakinyje gali eiti tariniu. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kalbos dalis (ištiktukas). Kilmė. Kuo eina sakinyje.

Sintaksė
(tyrimo objektas - žodžių junginiai, sakiniai)

Žodžių junginiai (du savarankiškos reikšmės žodžiai, susiję gramatiniu ryšiu)			
Tarpusavio sąsaja	Sujungimas	Prijungimas (ryšys, kai vienas žodis gramatiškai priklauso nuo kito)	
Ryšys, esantis tarp veiksni ir tarinio (<u>Aš skaitau</u>).	Ryšys, esantis tarp vienodo sintaksinio vaidmens sakinio dalių (vienarūšių veiksnių, tarinių, papildinių ir pan.), sujungtų jungtukais ar be jų (<u>Aš skaitau ir rašau</u>).	Derinimas	Valdymas
		Toks žodžių ryšys junginyje, kai priklausomasis žodis įgyja tokią pat giminės, skaičiaus ir linksnio formą kaip ir pagrindinis (<i>šviesi diena, pražyduosią gėlę, kitoks požiūris</i>).	Toks žodžių ryšys junginyje, kai pagrindinis žodis reikalauja tam tikros kito žodžio formos (<i>ieško draugo, mūsų rūpesčiai</i>).
		Šliejimas	
		Toks žodžių ryšys junginyje, kai prie pagrindinio žodžio kitas žodis prijungiamas tik pagal prasmę (<i>labai gerai, pradėjo pasakoti, grįžti sutemus</i>).	

Sakiniai (susijusių žodžių grupė - gali būti ir vienas žodis - tariama baigtine intonacija)							
Pagal sakymo tikslą	Pagal intonaciją	Pagal struktūrą					
1. Tiesioginiai (teigimas). 2. Skatinamieji (prašymas, raginimas, liepimas). 3. Klausiamieji (klausimas).	1. Paprasti (. ... ?). 2. Šaukiamieji (!).	Vientisiniai (turi vieną gramatinį centrą - veiksnį ir tarinį - arba bent vieną iš jų)		Sudėtiniai (turi kelis gramatinius centrus - dėmenis)		Mišrieji	
		Asmeniniai	Beasmeniai	<i>Bejungtukiai</i>	<i>Jungtukiniai</i> (jungiami jungtukų ir intonacijos pagalba)		Sakinio dėmenys jungiami įvairiais jungimo būdais (ir su jungtukais, ir be).
		Turi pasakytą ar numanomą veiksnį. 1. Neišplėstinį sakinį sudaro tik pagrindinės sakinio dalys - veiksnys ir tarinys. 2. Išplėstinį sakinį sudaro veiksnys, tarinys ir bent viena antrinė sakinio dalis.	Turi tik tarinį, žymintį veiksmą arba būseną, nesusijusią su V. linksniu reiškiamu veikėju.	Savarankiški sakinio dėmenys jungiami tik intonacija, be jungtukų.	Sujungiamieji	Prijungiamieji	
		Savarankiški dėmenys jungiami sujungiamųjų jungtukų ir intonacijos pagalba.	Vienas savarankiškas dėmuo (pagrindinis sakinys) jungiamas su vienu ar keliais priklausomais sakiniais (šalutiniais) prijungiamųjų jungtukų, santykinių įvardžių ar prieveiksmių pagalba.				

Vientisinio sakinio sandara

Reikšminės sakinio dalys						Netiesioginiai gramatiniai komponentai
Pagrindinės (sudaro gramatinį centrą)		Antrininkės (priklauso nuo pagrindinių)				
Veiksny	Tarinys	Pažyminys	Priedėlis	Papildinys	Aplinkybės	
<p>Pagrindinė sakinio dalis, atsakanti į klausimą kas? Reiškiamas daiktavardžiu, įvardžiu, būdvardžiu, skaitvardžiu, dalyvio V., veiksmažodžio bendratimi, padalyviu, žodžių junginiais ir samplaikomis ar net posakiais.</p>	<p>Pagrindinė sakinio dalis, kuria teigiamas arba neigiamas veiksmas, būseną ar ypatybę, atsakanti į klausimą ką veikia? kas vyksta? kas atsitinka?</p> <ol style="list-style-type: none"> Grynasis tarinys reiškiamas veiksmažodžio vientisinėmis formomis. Suvestinis tarinys reiškiamas veiksmažodžio vientisinėmis formomis su bendratimi. Sudurtinis tarinys reiškiamas veiksmažodžio asmenuojamomis formomis ir linksniuojamais žodžiais (tarinio jungtis ir tarinio vardinė dalis). Mišrusis tarinys turi suvestinio ir sudurtinio tarinio ypatybių. 	<p>Apibūdina daiktavardžiais reiškiamas sakinio dalis (veiksny, papildinį, tarinio vardinę dalį, kai kurias aplinkybes) ir atsako į klausimus koks? kokia? kieno?</p> <ol style="list-style-type: none"> Derinamieji yra suderinti su pažymimuoju žodžiu gimine, skaičiumi, linksniu ir reiškiami būdvardžiais, dalyviais, skaitvardžiais, įvardžiais. Nederinamieji yra nesuderinti su pažymimuoju žodžiu ir reiškiami daiktavardžio ar įvardžio K., Įn., linksniais su prielinksniais, veiksmažodžio bendratimi. Išplėstiniai yra reiškiami dalyviais arba būdvardžiais su priklausomais žodžiais. 	<p>Pažyminys, išreikštas daiktavardžiu ir suderintas su pažymimuoju žodžiu bent linksniu, dažniausiai apibūdinantis veiksny, papildinį).</p>	<p>Atsako į iš tarinio kylančius klausimus ko? kam? ką? kuo? ir reiškiamas daiktavardžiu, įvardžiu, būdvardžiu, dalyviu, veiksmažodžio bendratimi, padalyviu.</p>	<p>Atsako į klausimus, dažniausiai kylančius iš tarinio.</p> <ol style="list-style-type: none"> Vietos aplinkybė žymi veiksmo vietą, kryptį, kelią ir atsako į klausimus kur? iš kur? ligi kur? Laiko aplinkybė žymi veiksmo laiką ir atsako į klausimus kada? nuo kada? ligi kada? Būdo aplinkybė žymi veiksmo kokybę ir pobūdį ir atsako į klausimus kaip? kuriuo būdu? Kiekybės aplinkybė žymi erdvės, laiko bei kitokio kiekio matą ir atsako į klausimą kiek? keliese? Priežasties aplinkybė reiškia veiksmo priežastį ir atsako į klausimą kodėl? dėl ko? dėl kurios priežasties? Tikslo aplinkybė reiškia veiksmo tikslą, daikto paskirtį ir atsako į klausimus kam? ko? kuriuo tikslu? kam? kuriam tikslui? Sąlygos aplinkybė nurodo sąlygą, kuriai esant vyktų veiksmas. Nuolaidos aplinkybė rodo, kad veiksmas vyksta ko nors nepaisant. <p>Tikslinamosios aplinkybės tikslina, aiškina, konkretina tos pačios rūšies aplinkybes. Išplėstinės aplinkybės yra reiškiamos dalyviais, pusedalyviais ar padalyviais su priklausomais žodžiais.</p>	

- Kreipiniai.
- Įterpiniai.
- Jaustukai.
- Teigimo ir neigimo žodžiai.

Sudėtinių sakinių sandara

Bejungtukiai	Jungtukiniai		Mišrieji
Sudaryti iš kelių savarankiškų sakinių, sujungtų tik pagal prasmę intonacija ir skiriamų pagal tam tikrą motyvą pasirinktais skyrybos ženklais , ; - : Galimos sakinių schemos	Sujungiamieji	Prijungiamieji	Sudaryti bent iš 3 dėmenų (sakinių), sujungtų bent 2 skirtingais jungimo būdais (bejungtukių, jungtukinių - sujungiamuoju ar prijungiamuoju).
	Sudaryti iš kelių savarankiškų sakinių, sujungtų intonacija ir tam tikrais sujungiamaisiais jungtukais: <ol style="list-style-type: none"> 1) sudedamaisiais (ir, ir...ir, tai...tai); 2) priešpriešiniams (bet, o, tačiau, tik, vis dėlto, vis tiek); 3) skiriamaisiais (ar, ar...ar, arba, arba...arba); 4) paremiamaisiais (tad, taigi, todėl, užtat); 	Sudaryti iš vieno savarankiško (pagrindinio) ir vieno ar kelių priklausomų (šalutinių) sakinių, sujungtų prijungiamaisiais jungtukais (kad, jog, nes, kadangi, jei, jeigu, nors, kai, kada, kol, vos, kaip, lyg, tartum, negu), santykiniais įvardžiais (kuris, kas, koks), prieveiksmiais (kodėl, kur, kiek, kaip...). <p>Isidėmėti, kad bent vienas šalutinis sakinytis būtinai turi priklausyti nuo pagrindinio sakinio, o kiti šalutiniai gali priklausyti ir nuo pagrindinio (susidaro skirtingų rūšių arba vienarūšiai šalutiniai sakiniai), ir nuo šalutinio (susidaro vienas nuo kito priklausančių šalutinių sakinių grandinė - šalutinių sakinių laipsniai).</p> Pagal šalutinių sakinių prasmę ir iš pagrindinio sakinio tam tikrų dalių kylančius klausimus tradiciškai yra skiriama 12 šalutinių sakinių rūšių: veiksnių, tarinių, papildinių, pažyminių ir aplinkybių (vietos, laiko, būdo ir kiekybės, priežasties, tikslo, sąlygos, nuolaidos) sakiniai.	

Sintaksinis sakinių nagrinėjimas

I		Raiškiai perskaityti sakinį.
II		Nurodyti, ar vientisinis, ar sudėtinis sakinytis.
III	Vientisinis sakinytis	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nurodyti jo gramatinį centrą (veiksnytis ir tarinytis arba tik veiksnytis ar tarinytis). 2. Sakinio rūšis pagal sakymo tikslą: tiesioginytis, skatinamasis, klausiamasis. 3. Sakinio rūšis pagal intonaciją: paprastas ar šaukiamasis. 4. Asmeninytis (turi tikrą ar numanomą veiksnį) ar beasmeninytis (neturi veiksnio). 5. Išplėstinis ar neišplėstinis (veiksnytis ir tarinytis). 6. Keliant veiksniumi klausimą, nurodyti veiksnį ir jo reiškyimo būdą (kalbos dalies ar dalių gramatiniai požymiai). 7. Keliant tariniam klausimą, nurodyti tarinį ir jo reiškyimo būdą. 8. Keliant klausimus pirmiausia veiksniumi, paskui tariniam priklausantiems antrininkėms sakinio dalims, nurodyti pažyminius, papildinius, aplinkybes ir jų reiškyimo būdą. 9. Paaiškinti skyrybą.
IV	Sudėtinis bejungtukis sakinytis	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nurodyti jo dėmenis ir tų dėmenų gramatinius centrus. 2. Paaiškinti skyrybą.
V	Jungtukinis sujungiamasis sakinytis	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nurodyti jo dėmenis ir tų dėmenų gramatinius centrus. 2. Apibūdinti sujungimo būdą ir jungtukus. 3. Paaiškinti skyrybą.
VI	Jungtukinis prijungiamasis sakinytis	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nurodyti jo dėmenis ir tų dėmenų gramatinius centrus. 2. Nurodyti pagrindinį sakinį. 3. Kelti klausimą (-us) šalutiniam(-s) sakiniui(-iams), nurodyti jų rūšis ir (jei yra) laipsnius. 4. Įvardyti prijungiamuosius ir atliepiamuosius žodžius. 5. Paaiškinti skyrybą.
VII	Mišrusis sakinytis	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nurodyti jo dėmenis ir tų dėmenų gramatinius centrus. 2. Nurodyti pagrindinius sakinius. 3. Nurodyti šalutinius sakinius. 4. Nurodyti jungimo būdus. 5. Paaiškinti skyrybą.

Rašybos mokymosi pagrindai

Lietuvių kalbos rašyba remiasi trimis pagrindiniais principais: fonetiniu, morfologiniu, tradiciniu.

Ortografija – tai žodžių ir jų formų rašymo taisyklių visuma. Kaip rašyti konkrečius žodžius, nurodo **ortografijos taisyklės**.

Priešdėlis	Šaknis	Priesaga	Galūnė
<p>ap- (<i>apdaras</i>) api- (<i>apibėgti</i>) apy- (<i>apybraiža, apygeris</i>) at- (<i>atgauti, atdaras</i>) ati- (<i>atiduoti</i>) iš- (<i>išdidus, išgąstis, iššūkis</i>) už- (<i>užžėlė, užsnigo</i>) per- (<i>perregimas</i>) prieš- (<i>priešdėlis</i>) ne- (<i>nesti, nelaimė, nėra</i>) są- (<i>sąlyga, sąjūdis, sąžinė, sąnarys, sąmyšis</i>) san- (<i>sandauga, sankryža</i>) sam- (<i>sambūrzdīs, samprotauti</i>) į- (<i>įvadas, įeiti, įdomus, įžūlus</i>) in- (<i>intakas, inkilas</i>) im- (<i>impulsas</i>) Isidėmėti sunkesnius priešdėlio ir šaknies sandūros atvejus: <i>sąauga, neįmanomas, neįeinamas, perrišti.</i></p>	<p style="text-align: center;">e ir a šaknyse</p> <ol style="list-style-type: none"> e senuose liet. žodžiuose (<i>geras, senas, metai, ledas</i>). eu nelietuviškos kilmės žodžiuose (<i>Europa, reumatas</i>) ir ištiktuke <i>eu</i>. iau liet. žodžiuose (<i>kiauras, šiaudas, džiaugtis</i>). ia neliet. kilmės žodžiuose (<i>aliarmas, liana</i>). po j šaknyje –a (<i>javai, jazminas, jauja, jausti</i>). <p>Isimtvys: <i>jeknos, jeigu, jerubė, ajeras.</i></p> <p style="text-align: center;">j šaknyje</p> <ol style="list-style-type: none"> j ir girdima, ir rašoma (<i>jie, Jonas, jachta</i>). j girdima ir rašoma po b-, p- (<i>bjaurus, spjauti, pjauti</i>). j girdima ir rašoma tarp priebalsio ir balsės nelietuviškos kilmės žodžiuose: <i>adjutantas, berjeras, pjėse, premjera, vinjetė</i>. j girdima ir rašoma tarp balsių nelietuviškos kilmės žodžiuose: <i>ajeras, fojė, majonezas, soja</i>. j girdima, bet tradicškai nerašoma (<i>leva, iešmas, iena, ieškoti, Diana, Liana</i>). <p style="text-align: center;">Nosinės balsės</p> <ol style="list-style-type: none"> ą, ę, į, u kaitaliojasi su an, en, in, un (<i>bręsti-brendo, galąsti-galanda, grįsti-grindė, išsigąsti-išsigando, kęsti-kando, kęsti-kentė, lįsti-lindo, pažįsta-pažinti, rąstas-ręsti-rentė, skęsti-skendo, siųsti-siuntė, skųsti-skundė, spąstai-spęsti-spendė, spręsti-sprendė, švęsti-šventė, žįsti-žindo</i>). <p>Isidėmėti: <i>akti-anka-ako, gesti-genda-gedo.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> ą, ę, į prieš s, š, ž kaitaliojasi tarpusavyje (<i>drįsti-drąsa, grįžti-grąža-gręžti-grąžtas, mąstyti-mįslė, rąžytis-ręžtis, tęsti-tįsti-tąsa, tręsti-trąša</i>). <p>Isidėmėti (<i>rašoma be nosinių</i>): <i>asla, lysvė, mastas, mastelis; draskyti (drėskė), dvesia (dvėšė), grasinti (grėšė), drikti-dryksta-drisko, gižti-gyžta-gižo, įgristi-įgrysta-įgriso, tižti-yžta-tižo, gryžtelėti, gryčia, ražas, ražiena, lysvė, suklysti, lysti (plonėti), pasiryžti, ryžtis, tysoti (išsitiesus), tesėti žodį, žastas.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> ą, ę, į, u rašomos remiantis istorine žodžių kilme: a) <i>ąsa, qsotis, ąžuolas, įščios, ląsta, ląstelė, lęšis, vąšas, žąsis, žąslai;</i> 	<p style="text-align: center;">Daiktavardžių priesagos</p> <p>-el- (<i>senelis</i>) -ykl- (<i>mokykla</i>) -ikl- (<i>variklis</i>) -im- (<i>bėgimas</i>) -ym- (<i>rašymas</i>) -yn- (<i>beržynas</i>) -um- (<i>gerumas</i>) -ūn- (<i>lakūnas</i>) -ekl- (<i>žarsteklis</i>) -iav- (<i>baudžiava</i>) -es- (<i>elgesys</i>) -ės- (<i>pelėsis</i>) -et- (<i>baletas</i>) -yv- (<i>archyvas</i>)</p> <p style="text-align: center;">Būdvardžių priesagos</p> <p>-in- (<i>auksinis, auksinė</i>) -uot- (<i>kalnuotas, kalnuota</i>) -ot- (<i>kalvotas, kalvota</i>) -ing- (<i>galingas, galinga</i>) -išk- (<i>rudeniškas, rudeniška</i>) -ut- (<i>gerutis, gerutė</i>) -esn- (<i>geresnis</i>) -ėlesn- (<i>gerėlesnis</i>) -iaus- (<i>geriausias</i>) -sč- (<i>gulsčias</i>)</p> <p style="text-align: center;">Skaitvardžių ir įvardžių priesagos</p> <p>-et- (<i>penketas, keletas</i>) -er- (<i>šešeri, keleri</i>)</p> <p style="text-align: center;">Veiksmazodžių ir jų formų priesagos</p> <p>-y- (<i>rašyti, mokyti</i>) -iau- (<i>keliauti, keliauja</i>) -iav- (<i>žaliavo</i>) -iant- (<i>žaidžiant, šaukiantis</i>) -o- (<i>galvoti</i>) -uo- (<i>kainuoti</i>)</p>	<p style="text-align: center;">Galūnė</p> <p style="text-align: center;">Vardažodžiai (daiktavardžiai, būdvardžiai, skaitvardžiai, įvardžiai)</p> <p style="text-align: center;">ia ir e rašyba</p> <ol style="list-style-type: none"> Jei vnsk. V. galūnės –is, -ys, -i, -ia, -ias, -uo, tai kitų linksnių (išskyrus Vt.) galūnėse e nėra (<i>medis-medžiai, žaltys-žalčiai, graži-gražiai, dalia-daliai, sesuo-seseriai, žalias-žaliai</i>). Jei vnsk. V. galūnė –ė, tai kituose linksniuose gali būti –e (<i>katė - katei, kates, kate; medinė - medinei, medine, medines</i>). Vnsk. ir dgsk. Vt. – visada e (<i>lietuje, ausyje, laukuose, mokytojuje, žaliose, žaliuose, dviejuose, kituose</i>). <p>Isidėmėti žodžio <i>duktė</i> linksniavimą (<i>duktė-dukteriai</i>).</p> <p>Isidėmėti sutrumpėjusių Vt. formų galūnė –y: <i>medy, pagiry</i>.</p> <p>Isidėmėti atsakančių į klausimą <i>kada?</i> žodžių rašybą: <i>vidurnaktį, vidurvasarį</i>.</p> <p style="text-align: center;">Ilgųjų balsių rašyba</p> <ol style="list-style-type: none"> Vnsk. V. – I linksn. daiktavardžiai su galūne –ys (<i>arklys</i>). Daugiskaitos V. (<i>piemenys, pilys, sūnūs, gudrūs</i>). Kai kuriuose I ir III linksn. daiktavardžių vnsk. ir dgsk. Vt. (<i>medyje, vinyje, avyse</i>). <p style="text-align: center;">Nosinių balsių rašyba</p> <ol style="list-style-type: none"> Nosinės balsės visada rašomos vnsk. G. ir dgsk. K. (<i>gražią, lėlę, puikią pilį, gardų medų, linksmy draugų</i>). Nosinės balsės visada rašomos įvardžiutinių formų mot.gim. vnsk. G.(dvi) ir Įn.(viena), dgsk. K.(dvi) ir G.(viena) (<i>baltajā, baltaja, baltųjų, baltąsias</i>); vyr.gim. vnsk. G.(dvi) ir dgsk. K.(dvi) (<i>baltąjį, baltųjų</i>). <p>Isidėmėti: įvardžiutinių formų vnsk. N. ir Vt. nosinės nerašomos (<i>baltajam, baltajai, baltajame</i>).</p> <ol style="list-style-type: none"> Nosinės balsės rašomos asmeninių įvardžių vnsk. K. (<i>manęs, tavęs, savęs</i>), bet ne G. (<i>mane, tave, save</i>). <p>Isidėmėti: skaitvardžių nuo vienuolikos iki devyniolikos, įvardžio keliolika bei bevardės giminės būdvardžių G. rašomi be nosinių (<i>ką? - dvylika mėnesių, keliolika draugų, daryti gera</i>).</p> <p>Isidėmėti nekaitomų tarptautinių žodžių galūnės –ė, -i, -u (<i>ateljė, fojė, želė, taksi, žiuri, interviu</i>).</p>

<p>Isidėmėti: priešdėlių ab-, ad-, iž-, uš- nėra!</p> <p>Isidėmėti žodžius be priešdėlių: <i>adata, asla, ižas, yda, yla, ypač, ypatybė, yra, samana, savitas (liet.žodžiai); idealas, idėja, idiotas, iliuzija, ironija (tarpt.žodžiai).</i></p>	<p>b) <i>tik esam.l. ir iš jo padarytose formose: bąla, mąžta, sąla, šąla, šąšta, žabąla, gęsta, glęžta, tęžta, tręšta, glęžta.knęžta, kęžta, žabąla, kęra.</i></p> <p>Isidėmėti: <i>apsalęs, nušašęs, pabalęs, pašalęs, sutežęs, sutrešęs, užges, gesina, balina, gesdamas (iš gesti), baldamas (iš balti).</i></p> <p style="text-align: center;">Priebalsių supanašėjimas (asimiliacija) ir susiliejimas</p> <ol style="list-style-type: none"> Suskardėję arba suduslėję priebalsiai tikrinami pagal giminiškus žodžius: (<i>augti-auga, bėgti-bėga, dirbti-dirbo, drėbti-drebia, gręžti-gręžė, grimzti-grimzlė, grįžti-grįžo, likdavo-likti, lipdyti-lipo, megzti-mezgė, nešdavo-nešti, rūgti-rūgo, lipdyti-lipo, ožka-ožys, vesdavo-vesti, virsdavo-virsti, virkdo-verkė, žingsnis-žengė</i>). s,z,ž prieš č, dž patikrinami pagal giminiškus žodžius (<i>mokesčiai-mokestis, pavyzdžiui-pavyzdys, siųsčiau-siųstum, rūščiai-rūstus, vabzdžiai-vabzdys, skruzdžių- skruzdė, skaisčiai-skaisčius, vežčiau-veža</i>). <p>Isidėmėti fonetinę it tradicinę žodžių rašybą: <i>aukštas,baugštus, baikštus, beždžionė, drumzlės, kremzlė, sluoksnis, grumstas, drumsti.</i></p> <p style="text-align: center;">Šaknies balsių kaita</p> <p>Dviskiemenių veiksmažodžių bendratis ilgosios balsės prieš -ti būs.l. IIIa. sutrumpėja (<i>būti-bus, žūti-žus</i>), o turinčios prieš -ti priebalsių – ne (<i>pūsti-pūs, vysti-vys, lūžti-lūš, pykti-pyks</i>).</p> <p>Išimty: <i>siūti-siūs, vyti-vys.</i></p>	<p>-s,-š veism. būs. l. IIIa. (<i>bėgs, grauš, grįš, megs</i>).</p> <p>-k liep.n. vnsk. IIa. - (<i>bėk, mik, megzk, gręžk, graužk</i>).</p> <p>-e būdiniuose (<i>bėgte, šaukte</i>).</p> <p>Isidėmėti: daugiaskiemeniai (>2skiemenų) veiksmažodžiai būs.l. III a. išsaugo bendratis priesagą -y- (<i>matyti-matys, rašyti-rašys</i>).</p> <p style="text-align: center;">Prieveiksmių priesagos</p> <ol style="list-style-type: none"> Kaip? – -iai (<i>švelniai, tyliai</i>). Kaip? – -ia (<i>slapčia, tyčia, netyčia</i>). Kaip? – -yn (<i>geryn, tolyn</i>). Kur? – -ia (<i>šalia</i>). Kur? – -in (<i>šalin, tolin, savin</i>). Kiek? – -a (<i>dveja, treja</i>). 	<p style="text-align: center;">Veiksmažodžiai ir jų formos</p> <ol style="list-style-type: none"> Ką veikia? – esam.l. IIIa. -a, -ia, -i, -o (<i>duoda, joja, šaukia, prausiasi, tyli, rašo</i>). Ką veikia? – būt.k.l. vnsk. Ia. -au, -iau (<i>tylėjau, rašiau, skaičiau</i>). Ką veikei? – būt.k.l. vnsk. IIa.– jei ė-ei (<i>matė-matei</i>), jei o-ai (<i>girdėjo-girdėjai</i>). Ką veikėte/veikėme? –būt.k.l. dgsk. I ir IIa. -ėte/-ėme (<i>rašėte, rašėme</i>). Ką veikčiau? – tar.n. vnsk. Ia. -iau (<i>eičiau</i>). Ką veiktu? – tar.n. vnsk. ir dgsk. IIIa. -ų (<i>eitų</i>). Ką veikias? – es.l.veikiamosios r. vyr.g. dalyvio vnsk. V.- -ias, -is: (<i>šaukiąs, tylįs</i>). Ką veikęs? – būt.k.l. veikiamosios r. vyr.g. dalyvio vnsk. V.- -ęs (<i>šaukęs, tylėjęs</i>). Ką veikdavęs? – būt.d.l. veikiamosios r. vyr.g. dalyvio vnsk. V. - -ęs (<i>šaukdavęs, tylėdavęs</i>). Ką veiksiąs? –būs.l. veikiamosios r. vyr.g. dalyvio vnsk. .V. - -ias (<i>šauksiąs, tylėsiąs</i>). -ia, -į, -ę dalyvių dgsk. V. (<i>šaukia, šaukę, tylį, tylėdavę, matysią...</i>) <p>Isidėmėti kai kurių žodžių galo rašybą: <i>ačiū, dviese, trise, kadaise, savaiame, drauge, kolei, tolei, šiolei, vėlei, dėlei, palei, beje, deja (!), nebe, šalia, čia.</i></p>
<p style="text-align: center;">Sudurtiniai žodžiai</p> <p>Sudurtinių žodžių jungiamosios balsės gali būti -a-, -ia-, -i-, -y-, -ė-, -u-, -ū- (<i>daugtaukštis, trečiadienis, šaltibarščiai, darbymetis, saulėgrąža, tarpupirštis, galvūgalis</i>).</p> <p>Isidėmėti</p> <ol style="list-style-type: none"> Jungiamosios balsės -e- nėra (<i>keturiasdešimt-devyniasdešimt</i>). Sudurtinių žodžių be jungiamųjų balsių (žodžio viduryje – pirmojo dėmens galūnė) rašybą: <i>anąsyk, anądien, šįryt, šįmet</i>. Sudurtinių žodžių be jungiamųjų balsių rašybą (pirmajame dėmenyje susidaro antrinės kilmės dvigarsiai ūm, yn): <i>dūmtraukis, devynmylis</i>. Susidūrę vienodos dviejų žodžių priebalsės išlieka abi: <i>pusseserė, švarraštis, aštuonnytis</i>. Sudurtiniuose nelietuviškos kilmės žodžiose j rašoma: <i>anijonas, katijonas</i>. Sudurtinių tarptautinių žodžių pirmasis sandas būna avia- radio-: <i>aviacija, radiotechnika</i>. Priebalsių supanašėjimo atvejai: <i>šlapdriba, ledkalmis, rugpjūtis, Kryžkalmis</i>. 	<p>Isidėmėti kai kurių žodžių galo rašybą: <i>ačiū, dviese, trise, kadaise, savaiame, drauge, kolei, tolei, šiolei, vėlei, dėlei, palei, beje, deja (!), nebe, šalia, čia.</i></p> <p style="text-align: center;">Skoliniai</p> <p>Isidėmėti senų skolinių rašybą su -j-: <i>alijošius, bilijonas, fortepijonas, milijonas, Marijona, valerijonas</i>.</p> <p>Isidėmėti nesenų tarptautinių žodžių be -j- rašybą: <i>stadionas, batalionas, akvariumas, amoniakas, biliardas, idioma, idiotas, pacientas, patriotas, transliacija, radiatorius, kompiuteris, pianinas, hiatas, koliokviumas, trio, dieta. .</i></p> <p>Tarptautiniuose ir kituose nelietuviškos kilmės žodžiuose j rašoma prieš lietuviškas galūnes ir lietuviškas priesagas (<i>loterija, radijas, muziejus, jubiliejinis, archajinis, herojiškas, herojinis, diferencijuoti, diferencijavimas, kopijuoti, kopijavimas...</i>).</p> <p>Prieš nelietuviškas priesagas j nerašoma (<i>archaizmas, heroika, genialus...</i>).</p>		

Lietuvių kalbos pagrindinių rašybos taisyklių formuluotės

Rašybos tipų pavyzdžiai	Taisyklių formuluotės
Buvo, kitas, būti, rytas, medis, vynys	Šaknies trumposios ir ilgosios balsės i, y, u, ū rašomos pagal taisyklingą tarimą: buvo (fonetinė rašyba).
Kilti, pulti	Mišriuosiuose dvigarsiuose rašomos trumposios i, u pagal taisyklingą tarimą: viltis (fonetinė rašyba).
Dūmtraukis, sūрмаišis, žvyrdubė, tyrlaukis	Antrinės kilmės dvigarsiuose ym, ūm rašomos ilgosios balsės pagal taisyklingą tarimą: kūlgrinda (fonetinė rašyba).
Įvadas, sąžinė, neįmanomas	Priešdėlių į- ir są- ilgumas žymimas nosinėmis balsėmis: sąžinė , neįžengiamas (tradicinė rašyba).
Apibėgti, apygeris, intakas, impilas	Priešdėlių in-, im-, api-, apy- trumpieji ir ilgieji balsiai rašomi pagal taisyklingą tarimą: intarpas (fonetinė rašyba).
Santaka, sambrūzdis	Priešdėliai san-, sam- rašomi taip, kaip tariami: sandauga (fonetinė rašyba)..
Apgalvoti, atdaras, išdidus, užtarimas, iššoko.	Priešdėlių ap-, at-, iš-, už-, per- priebalsės visada rašomos vienodai, nepaisant galimo priešdėlio ir šaknies priebalsių supanašėjimo ar susiliejimo: ap(b)+gavo, per+regimas (morfologinė rašyba).
Adata, asla, samana, savitas	Daugumos šaknų balsiai rašomi taip, kaip tariami: samana, savitas (žodis be priešdėlio!) (fonetinė rašyba).
yda, yla, ypač, ypatybė, yra, (liet.žodžiai); ižas, idealas, idėja, idiotas, iliuzija, ironija (tarpt.žodžiai).	Lietuviškų žodžių šaknų pradžioje rašoma y , o tarptautinių žodžių – į pagal taisyklingą tarimą: yda (žodis be priešdėlio!), idėja (fonetinė rašyba).
Senas, ledas, liana, aliarmas	Lietuviškų žodžių šaknyse po minkštų priebalsių rašoma e , o tarptautiniuose žodžiuose – ia : ledas, liana (fonetinė ir tradicinė rašyba).
Šiaudas, kiauras, reumatas, leukocitai	Lietuviškų žodžių šaknyse po minkštų priebalsių rašoma iau , o tarptautinių žodžių – eu : džiaugtis, euforija (tradicinė ir fonetinė rašyba).
Aukštas, baikštus, sluoksnis	Kai kurių šaknų priebalsės rašomos pagal fonetinį tarimą, nesiejant su kitais giminiškos šaknies žodžiais: aukštas, nors augo; sluoksnis, nors slegia (fonetinė ir tradicinė rašyba).
Drumzlės, kremzlė, lūšna	Kai kurių šaknų priebalsės prieš l, m, n, r rašomos pagal fonetinį tarimą: drumzlės, nors drumsti; kremzlės, nors krimsti, lūšna, nors lūžo (fonetinė rašyba).
Beždžionė, kregždė, vabzdys, grimzdo, grumstas, drumsti...	Kai kurių šaknų priebalsės prieš greta einančias vienodo skardumo arba duslumo priebalses rašomos pagal tarimą: vabzdys, griozdė (fonetinė rašyba)
Skaisčiai, megžčiau, mokesčiai, pavyzdžiui, siųsčiau, rūsčiai, vabzdžiai, skruzdžių, vežčiau	Šaknies supanašėję priebalsiai s, z, ž prieš č, dž rašomi patikrinus pagal aiškaus tarimo giminiškus žodžius: vabzdžiai - vabzdys, skaisčiai – skaistus (morfologinė rašyba)
Lipdo, bėgdamas, megs	Šaknies supanašėję (suskardėję ar suduslėję) priebalsiai rašomi vienodai patikrinus pagal aiškaus tarimo giminiškus žodžius: bėgti- bėgo (morfologinė rašyba).
Bręsti, galąsti, grįsti, išsigąsti, kąsti, kęsti, lįsti, pažįstai, rąstas, ręsti, skęsti, siųsti, skųsti, spąstai, spēsti, spręsti, švęsti, žįsti....	Šaknies nosinės balsės rašomos tada, kai ą, ę, į, ū kaitaliojasi su an, en, in, un giminiškuose žodžiuose: bręsti-brendo, galąsti-galanda, grįsti-grindė, išsigąsti-išsigando, kąsti-kando, kęsti-kentė, lįsti-lindo, pažįsta-pažinti, rąstas- ręsti-rentė, skęsti-skendo, siųsti-siuntė, skųsti-skundė, spąstai-spęsti-spendė, spręsti-sprendė, švęsti-šventė, žįsti-žindo (tradicinė rašyba)

Drąsa, graža, tąsa...	Šaknies nosinės balsės rašomos tada , kai ą, ę, į prieš s, š, ž kaitaliojasi tarpusavyje: driįsti-draša, grįžti-graža-gręžti-grąžtas, maštyti-mįslė, ražytis-ręžtis, tęsti-tįsti-tąsa, tręšti-traša (tradicinė rašyba)
Bąla, šąla, sąla, gęsta, tręšta, tęžta, žabąla, skąra...	Šaknies nosinės balsės rašomos kai kurių veiksmažodžių esamajame laike ir iš jo padarytose formose: bąlant, šąlant, tręstantis, gęstantis.... (tradicinė rašyba)
Ąsa, ąsotis, ąžuolas, įščios, lašta, lęšis, laštelė, Kęstutis, vašas, žąsis, žąslai...	Šaknies nosinės balsės rašomos kai kuriuose senuose lietuviškuose daiktavardžiuose, remiantis jų istorine kilme: ąsotis, ąžuolas... (tradicinė rašyba).
akti-anka-ako, gesti-genda-gedo	Daugumos šaknų balsės žymi tariamus balsius (fonetinė rašyba). Svarbu nesupainioti rašybos taisyklių: akti, gesti – šaknies balsiai tariami trumpai ir žymimi trumposiomis balsėmis.
asla, lysvė, mastas, mastelis; draskyti (drėskė), dvesia (dvėšė), grasinti (grėšė), driksti-dryksta-drisko, gižti-gyžta-gižo, įgristi-įgrysta-įgriso, tižti-tyžta-tižo, gryžtelėti, gryčia, ražas, ražiena, lysvė, suklysti, lysti (plonėti), pasiryžti, ryžtis, tysoti (išsitiesus), tesėti žodį, žastas.	Daugumos šaknų balsės žymi tariamus balsius (fonetinė rašyba). Svarbu nesupainioti rašybos taisyklių: žodžių gryčia, lysvė, pasiryžti ar kt. šaknies balsis tariamas ilgai ir žymimas ilgąja balse; šaknies balsis giminiškuose žodžiuose kaitaliojasi su ė (grasinti – grėšė), todėl nosinė balsė nerašoma; rašoma ta balsė, kuri girdima: asla, mastas, tesėti, žastas...
apsalęs, nušašęs, pabalęs, pašalas, sutežęs, sutrešęs, užges, gesina, balina, gesdamas (iš gesti), baldamas (iš balti).	Daugumos šaknų balsės žymi tariamus balsius (fonetinė rašyba). Svarbu nesupainioti rašybos taisyklių: nosinės balsės rašomos tik veiksmažodžio šalti esamajame laike (šąla) ir iš jo padarytose formose (šąlant, šąlantis).
Pusseserė, švarraštis, aplinkkelis	Sudurtiniuose žodžiuose susiliejus dviejų šaknų priebalsiams rašomos dvi raidės: pus(ė)+seser(s)ė, švarus+ raštas (morfologinė rašyba).
Keturiasdešimt, devyniasdešimt, rugiagėlė	Sudurtinių žodžių šaknys gali būti jungiamos jungiamosiomis balsėmis -a-, -ia-, -ė-, -i-, -y-, -o-, -u-, -ū- (morfologinė rašyba). Reikėtų įsidėmėti, jog jungiamosios balsės -e- nėra.
Anąsyk, šįryt, šiųmetinis....	Ką kurių sudurtinių žodžių viduryje gali būti išlikusios pirmojo dėmens galininko galūnės -ą, -į, -ų : anąsyk, šįryt, šiųmetinis (tradicinė ir morfologinė rašyba)
Šlapdriba, ledkalknis, rugpjūtis, Kryžkalknis.	Sudurtinių žodžių šaknų supanašėję (suskardėję ar suduslėję) priebalsiai rašomi vienodai patikrinus pagal aiškaus tarimo giminiškus žodžius: ledkalknis – ledo kalknas, rugpjūtis – rugius pjauna (morfologinė rašyba).
Dūmtraukis, devynmylis, sūрмаišis....	Sudurtinių žodžių pirmajame dėmenyje gali būti antrinės kilmės dvigarsių ūm, yn : dūmtraukis, devynmylis (fonetinė rašyba).
Bus, žus, gis, lis, muš, vys, siūs....	Dviskiemenių veiksmažodžių bendraties ilgosios balsės, esančios prieš -ti , būs.l. III a. sutrumpėja: būti-bus, žūti-žus (fonetinė rašyba). Išimtytys: siūti-siūs, vyti-vys.
Lūš, pyks, vys....	Dviskiemenių veiksmažodžių bendraties ilgosios balsės, prieš -ti turinčios priebalsių, būs.l. III a. išsaugo ilgąsias balses: pūsti-pūs, vysti-vys, lūžti-lūš, pykti-pyks (fonetinė rašyba).
Auk, bėk, mik, vark	Liepiamosios nuosakos II asmens forma baigiasi priesaga k : vežk, auk (fonetinė rašyba).
Augs, megs, veš, grįš	Būsimojo laiko III asmens forma baigiasi priesaga s arba š : veš, augš (fonetinė rašyba).
Darželis, ūžesys, metimas, beržynas, gerumas, lakūnas, kalnuotas, kalvota,	Vardažodžių (daiktavardžių, būdvardžių, skaitvardžių, įvardžių), veiksmažodžių ir prievėksmių priesagų balsės dažniausiai rašomos pagal taisyklingą tartį: ūžesys,

penkeri, keletas, rašyti, girdėti, aukšty <i>n</i> , priek <i>in</i> ...	metimas, beržynas, gerumas, lakūnas, kalnuotas, kalvota, penkeri, keletas, rašyti, girdėti, aukšty <i>n</i> , priek <i>in</i> (fonetinė rašyba).
Baudžiava, geriausias, gulsčias, keliauti, tyliai, aukščiau, tyčia...	Kai kurių vardažodžių (daiktavardžių, būdvardžių), veiksmažodžių irrieveiksmių priesagų rašybą reikia įsiminti ir rašyti vienodai: baudžiava, geresnis, geriausias, gulsčias, keliauti, tyliai, aukščiau, tyčia (tradicinė ir morfologinė rašyba).
Medis, arklys, pušys, seserys, gudrus, gudurūs, šeši, keli, tyli...	Vardažodžių (daiktavardžių, būdvardžių, skaitvardžių, įvardžių) ir veiksmažodžių galūnių balsės dažniausiai rašomos pagal taisyklingą tartį: medis, arklys, pušys, seserys, gudrus, gudurūs, šeši, keli, tyli (fonetinė rašyba).
Valia-valiai...	Jei vardažodžių vienaskaitos vardininko galūnės –is, -ys, -i, -ia, -ias, -us, -uo, tai kitų linksnių (išskyrus vietininką.) galūnėse balsė e nerašoma: medis-medžiai, žaltys-žalčiai, graži-gražiai, dalia-daliai, sesuo-seseriai, žalias-žaliam (morfologinė rašyba).
Gėlė – gėlei...	Jei vardažodžių vienaskaitos vardininko galūnė -ė, tai kituose linksniuose gali būti rašoma balsė –e:katė - katei, kates, kate; medinė – medinei, medine, medines (morfologinė rašyba)
Lietuje, ausyje, laukuose, mokytojuje, žaliuose, žaliuose, dviejuose, kituose	Vardažodžių (daiktavardžių, būdvardžių, skaitvardžių, įvardžių) vienaskaitos ir ir daugiskaitos vietininkų (kur?) galūnėse visada rašoma balsė –e: lietuje, ausyje, laukuose, mokytojuje, žaliuose, žaliuose, dviejuose, kituose (morfologinė rašyba)
Dukteriai	Žodis <i>duktė</i> linksniuojamas kaip <i>sesuo</i> , todėl galūnėse nerašoma balsė –e: dukteriai, dukteria...(tradicinė ir morfologinė rašyba).
Medy...	Sutrumpėjusių vietininkų (kur?) galūnėje rašoma -y: <i>medy, pagiry</i> (fonetinė rašyba).
Vidurvasari...	Jei daiktavardis atsako į klausimą kada? , tai galūnėje rašoma nosinė balsė –į: pirmadienį, vidurnaktį, vidurvasarį (tradicinė ir morfologinė rašyba).
Tą vieną skaisčią saulę... tų kelių baltų debesų...	Vardažodžių (daiktavardžių, būdvardžių, skaitvardžių, įvardžių) vienaskaitos galininko ir daugiskaitos kilmininko linksnių galūnėse visada rašomos nosinės balsės: tą vieną skaisčią saulę... tų kelių baltų debesų...(tradicinė ir morfologinė rašyba)
Baltąją, baltąjį, baltųjų, baltąja, baltąsias	Įvardžiutinių būdvardžių tam tikruose linksniuose rašomos nosinės balsės: moteriškos ir vyriškos giminės giminės vienaskaitos galininke (ką?) bei daugiskaitos kilmininke (ko?) - dvi nosinės balsės, moteriškos giminės vienaskaitos įnagininke (kuo?) bei daugiskaitos galininke (ką?) – viena nosinė balsė: baltąją, baltąjį, baltųjų, baltąja, baltąsias (tradicinė ir morfologinė rašyba).
Baltajam, baltajai, baltajame...	Reikėtų įsidėmėti, jog įvardžiutinių būdvardžių vienaskaitos naudininke ir vietininke nosinės balsės nerašomos: baltajam, baltajai, baltajame (fonetinė rašyba).
Manęs, tavęs, savęs, mane, tave, save.	Nosinės balsės rašomos asmeninių įvardžių vienaskaitos kilmininke (ko?) - manęs, tavęs, savęs, bet nerašomos galininke (ką?) - mane, tave, save (tradicinė ir morfologinė rašyba).
Matau vienuolika, keliolika žąsų, darau gera...	Reikėtų įsidėmėti skaitvardžių nuo <i>vienuolikos</i> iki <i>devyniolikos</i> , įvardžio <i>keliolika</i> bei bevardės giminės būdvardžių galininko rašybos taisyklę: nosinės balsės

	nerašomos: ką? – dvylika mėnesių, keliolika draugų, daryti gera (tradicinė ir morfologinė rašyba).
Lekia, joja, prausiasi...	Reikėtų įsidėmėti veiksmažodžių esamojo laiko trečiojo asmens (<i>ką veikia?</i>) galūnių -ia ir -a (po j) rašybą: Lekia, joja, prausiasi (morfologinė rašyba).
Tylėjau, rašiau, skaičiau...	Reikėtų įsidėmėti veiksmažodžių būtojo kartinio laiko vienaskaitos pirmojo asmens (<i>ką veikiau?</i>) galūnės -iau rašybą: tylėjau, rašiau, skaičiau (morfologinė rašyba).
Matei, rašei, girdėjai, tylėjai...	Reikėtų įsidėmėti veiksmažodžių būtojo kartinio laiko antrojo asmens (<i>ką veikei?</i>) galūnių -ei- ir -ai- rašybos taisyklę: jei esamojo laiko trečiojo asmens galūnė ė , tai rašoma -ei (matė-matei), jei -o , tai -ai (girdėjo-girdėjai) (morfologinė rašyba).
ačiū, dviese, trise, kadaise, savaime, drauge, kolei, tolei, šiolei, vėlei, dėlei, palei, beje, deja, nebe, šalia, čia.	Reikėtų įsidėmėti kai kurių žodžių galo rašybą: ačiū, dviese, trise, kadaise, savaime, drauge, kolei, tolei, šiolei, vėlei, dėlei, palei, beje, deja, nebe, šalia, čia (tradicinė ir morfologinė rašyba).
Javai, jau, Jonas, spjauti, pjauti	Lietuviškuose žodžiuose priebalsis j dažniausiai rašomas pagal taisyklingą tarimą: javai, jau, Jonas, spjauti, pjauti (fonetinė rašyba).
Ieva, iešmas, iena, ieškoti.	Reikėtų įsidėmėti kai kuriuos lietuviškus žodžius, kuriuose priebalsis j tariamas, bet raidė nerašoma: Ieva, iešmas, iena, ieškoti (tradicinė rašyba).
Javai, jazminas, jauja, jausti; jeknos, jeigu, jerubė, ajeras...	Reikėtų įsidėmėti, jog kai kuriuose lietuviškuose žodžiuose po j rašoma -a , kai kuriuose – e : javai, jazminas, jauja, jausti; jeknos, jeigu, jerubė, ajeras (tradicinė ir fonetinė rašyba).
Europa, eureka, eukaliptas, reumatas, neutralus, neutronas...	Tarptautiniuose žodžiuose dvibalsis -eu- tariamas ir rašomas: Europa, eureka, eukaliptas, reumatas, neutralus, neutronas (tradicinė ir fonetinė rašyba)
Alijošius, barjeras, fortepijonas, milijonas, voljeras, amoniakas, biatlonas, biliardas, biologija, makiažas, olimpiada, stadionas, kompiuteris...	Reikėtų įsidėmėti, jog senesniuose skoliniuose priebalsis j tariamas ir rašomas, o naujesniuose tarptautiniuose žodžiuose tariamas, bet nerašomas: alijošius, fortepijonas, milijonas, voljeras, bet amoniakas, biologija, biatlonas, biliardas, makiažas, olimpiada, stadionas, klientas, kompiuteris, pianinas, patriotas, variantas (tradicinė rašyba).
Anijonas, katijonas...	Reikėtų įsidėmėti, jog sudurtiniuose nelietuviškos kilmės žodžiuose j tarimas ir rašomas: anijonas, katijonas (tradicinė rašyba).
Aviacija, radiotechnika, videofilmas...	Reikėtų įsidėmėti, jog sudurtinių tarptautinių žodžių pirmasis sandas būna avia-radio-, video-: aviacija, radiotechnika, videofilmas (tradicinė rašyba).
Adjutantas, berjeras, pjesė, premjera, vinjetė...	Reikėtų įsidėmėti, jog kai kuriuose nelietuviškos kilmės žodžiuose tarp tarp priebalsio ir balsės j tariamas ir rašomas: adjutantas, berjeras, pjesė, premjera, vinjetė (tradicinė rašyba).
Ajeras, fojė, majonezas, soja, kopijuoti, kopijavimas...	Reikėtų įsidėmėti, jog kai kuriuose nelietuviškos kilmės žodžiuose j tarp balsių tariamas ir rašomas: ajeras, fojė, majonezas, soja, kopijuoti, kopijavimas, inicijuoti, inicijavimas (tradicinė rašyba).
Loterija, radijas, muziejus, jubiliejinis, archajinis, herojiškas, herojinis, kopijuoti, bet archaizmas, heroika, genialus...	Tarptautiniuose žodžiuose prieš lietuviškas galūnes ir priesagas priebalsis j tariamas ir rašomas, o prieš nelietuviškas – tariamas, bet nerašomas: loterija, radijas, muziejus, jubiliejinis, archajinis, herojiškas, herojinis, kopijuoti, bet archaizmas, heroika, genialus (tradicinė rašyba)
Ateljė, fojė, želė, taksī, žiurī, interviu...	Reikėtų įsidėmėti nekaitomų tarptautinių žodžių galūnių -ė, -i, -u rašybą: ateljė, fojė, želė, taksī, žiurī, interviu (tradicinė rašyba).

Rašybos tikrinimosi pratybos

- I. Pakartokite pagrindines rašybos taisykles.
- II. Nežiūrėdami į **Rašybos pagrindų lentelę**, įrašykite praleistas raides.
- III. Pagal Rašybos pagrindų lentelę pasitikrinkite savo darbą – kitos spalvos rašymo priemone ištaisykite klaidas, jeigu jų padarėte (jas suskaičiuokite).

Priešdėlis	Šaknis	Priesaga	Galūnė
<p>ap- (_daras) api- (_bėgti) apy- (_braiža, _geris) at- (_gauti, _daras) ati- (_duoti) iš- (_didus, _gąstis, _šūkis) už- (_žėlė, _snigo) per- (_regimas) prieš- (_dėlis) ne- (_esti, _laimė, _ėra) są- (_lyga, _jūdis, _žinė, _narys, _myšis) san- (_dauga, _kryža) sam- (_brūzdis, _protauti) į- (_vadas, _eiti, _domus, _žūlus) in- (_takas, _kilas) im- (_pilas) Isidėmėti sunkesnius priešdėlio ir šaknies sandūros atvejus: <i>s_auga,</i> <i>ne_manomas,</i> <i>ne_einamas,</i> <i>pe_rišti.</i> Isidėmėti: priešdėlių ab-, ad-, iž-, uš- nėra!</p>	<p style="text-align: center;">e ir a šaknyse</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. e senuose liet. žodžiuose (<i>g_ras, s_nas, m_tai, l_das</i>). 7. eu tik nelietuviškos kilmės žodžiuose (_ropa, r_matas). 8. iau liet. žodžiuose (<i>k_ras, š_das, dž_gtis</i>). 9. ia neliet. kilmės žodžiuose (<i>al_rmas, l_na</i>). 10. po j šaknyje –a- (<i>j_vai, j_zminas, j_uja, j_usti</i>). <p>Isimtyvs: <i>j_knos, j_igu, j_rubė, aj_ras.</i></p> <p style="text-align: center;">j šaknyje</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. j ir girdima, ir rašoma (_ie, _onas, _achta). 7. j girdima, bet tradiciškai nerašoma (_ieva, _iešmas, _iena, _ieškoti, <i>Di_ana, Li_ana</i>). 8. j girdima ir rašoma po b-, p- (<i>b_aurus, sp_auti, p_auti</i>). <p style="text-align: center;">Nosinės balsės</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. a, e, i, u kaitaliojasi su an, en, in, un (<i>br_sti-br_do, gal_sti-gal_da, gr_sti-gr_dė, išsig_sti-išsig_do, k_sti-k_do, k_sti-k_ntė, l_sti-l_do, paž_sta-paž_ti, r_sti-r_tė, sk_sti-sk_do, si_sti-si_tė, sk_sti-sk_dė, sp_sti-sp_dė, spr_sti-spr_dė, šv_sti-šv_tė</i>). <p>Isidėmėti: <i>_kti-_ka-ko, g_sti-g_da-g_do.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 5. a, e, i prieš s, š, ž kaitaliojasi tarpusavyje (<i>dr_sti-dr_sa, gr_žti-gr_ža-gr_žti-gr_žtas, m_styti-m_slė, r_žytis-r_žtis, t_sti-t_sti-t_sa, tr_šti-tr_ša</i>). <p>Isidėmėti (<i>rašoma be nosinių</i>): <i>l_svė, m_stas, m_stelis; dr_skyti (drėskė), dv_sia (dvėšė), gr_sinti (grėšė), dr_ksti-dr_ksta-dr_sko, g_žti-g_žta-g_žo, įgr_sti-įgr_sta-įgr_so, gr_žtelėti, l_sti (plonėti), pasir_žti, r_žtis, t_soti (išsitiesus).</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 6. a, e, i, u rašomos remiantis istorine žodžių kilme: c) <i>_sa, _sotis, _žuolas, _ščios, l_šis, v_šas, ž_sis, ž_slai;</i> d) <i>tik esam.l. ir iš jo padarytose formose: b_la, m_žta, s_la, š_la, š_šta, žab_la, g_sta, gl_žta, t_žta, tr_šta.</i> <p>Isidėmėti: <i>aps_leş, nuš_šęs, pab_leş, paš_las, sut_žęs, sutr_šęs, užg_s ir pan.</i></p>	<p style="text-align: center;">Daiktavardžių priesagos</p> <p>-el- (<i>sen__is</i>) -ykl- (<i>mok__la</i>) -ikl- (<i>var__is</i>) -im- (<i>bėg__as</i>) -ym- (<i>raš__as</i>) -yn- (<i>berž__as</i>) -um- (<i>ger__as</i>) -ün- (<i>lak__as</i>) -ekl- (<i>žarst__is</i>) -iav- (<i>baudž__a</i>) -es- (<i>elg__ys</i>) -ės- (<i>pel__is</i>) -et- (<i>bal__as</i>) -yv- (<i>arch__as</i>)</p> <p style="text-align: center;">Būdvardžių priesagos</p> <p>-in- (<i>auks__is, auks__ė</i>) -uot- (<i>kaln__as, kaln__a</i>) -ot- (<i>kalv__as, kalv__a</i>) -ing- (<i>gal__as, gal__a</i>) -išk- (<i>ruden__as, ruden__a</i>) -ut- (<i>ger__is, ger__ė</i>) -esn- (<i>ger__is</i>) -ėlesn- (<i>ger__is</i>) -iaus- (<i>ger__ias</i>) -sč- (<i>gul__ias</i>)</p> <p style="text-align: center;">Skaitvardžių ir įvardžių priesagos</p> <p>-et- (<i>penk__as, kel__as</i>) -er- (<i>šeš__i, kel__i</i>)</p>	<p style="text-align: center;">Galūnė</p> <p style="text-align: center;">Vardažodžiai (daiktavardžiai, būdvardžiai, skaitvardžiai, įvardžiai)</p> <p style="text-align: center;">ia ir e rašyba</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Jei vnsk. V. galūnės -is, -ys, -i, -ia, -ias, -uo, tai kitų linksnių (išskyrus Vt.) galūnėse e nėra (<i>medis-medž__, žaltys-žalč__, graž__, dalia-dal__, sesuo-seser__, žalias-žal__m</i>). 5. Jei vnsk. V. galūnė -ė, tai kituose linksniuose gali būti -e (<i>katė – kat_i, kat_s, kat__</i>; <i>medinė – medin_i, medin__, medin_s</i>). 6. Vnsk. ir dgsk. Vt. – visada e (<i>lietuj__ ausyj__, laukuos__, mokytojuj__, žalios__, žaliuos__, dviejuos__, kituos__</i>). <p>Isidėmėti žodžio duktė linksniavimą (<i>duktė-dukter__</i>).</p> <p>Isidėmėti sutrumpėjusių Vt. formų galūnę -y: <i>med__, pagir__</i>.</p> <p>Isidėmėti atsakančių į klausimą kada? žodžių rašybą: <i>vidurnakt__, vidurvasar__</i>.</p> <p style="text-align: center;">Ilgųjų balsių rašyba</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Vnsk. V. – I linksn. daiktavardžiai su galūne -ys (<i>arkl_s</i>). 5. Daugiskaitos V. (<i>piemen_s, pil_s, sūn_s, gudr_s</i>). 6. Kai kuriuose I ir III linksn. daiktavardžių vnsk. ir dgsk. Vt. (<i>med_je, vin_je, av_se</i>). <p style="text-align: center;">Nosinių balsių rašyba</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Nosinės balsės visada rašomos vnsk. G. ir dgsk. K. (<i>graži_lėl__, puiki_pil__, gard_med__, linksm_draug__</i>). 5. Nosinės balsės visada rašomos įvardžiuotinių formų mot.gim. vnsk. G.(dvi) ir Įn.(viena), dgsk. K.(dvi) ir G.(viena) (<i>balt_j__, balt_j__, balt_j__, balt_si_s</i>); vyr.gim. vnsk. G.(dvi) ir dgsk. K.(dvi) (<i>balt_j__, balt_j__</i>). <p>Isidėmėti: įvardžiuotinių formų vnsk. N. ir Vt. nosinės nerašomos (<i>balt_j_m, balt_j_i, balt_j_me</i>).</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Nosinės balsės rašomos asmeninių įvardžių vnsk. K. (<i>man_s, tav_s, sav_s</i>), bet ne G. (<i>man__, tav__, sav__</i>). <p>Isidėmėti: skaitvardžių nuo vienuolikos iki devyniolikos bei bevardės giminės būdvardžių G. rašomi be nosinių (<i>ką? – dvylik_mėnesi__, daryti_ger__</i>).</p> <p>Isidėmėti nekaitomų tarptautinių žodžių galūnes -ė, -i, -u (<i>atelj__ foj__, žel__, taks__, žiur__, intervi__</i>).</p>

<p>Isidėmėti žodžius be priešdėlių: <u>data</u>, <u>sla</u>, <u>žas</u>, <u>da</u>, <u>la</u>, <u>pač</u>, <u>patybė</u>, <u>ra</u>, <u>smana</u>, <u>s_vitas</u> (liet.žodžiai); <u>dealas</u>, <u>diotas</u>, <u>liuzija</u>, <u>ronija</u>, <u>mpulsas</u> (tarpt.žodžiai).</p>	<p align="center">Priebalsių supanašėjimas (asimiliacija)</p> <p>3. Suskardėję arba suduslėję priebalsiai tikrinami pagal giminiškus žodžius: (<u>au_tī-au_a</u>, <u>bė_tī-bė_a</u>, <u>dir_tī-dir_o</u>, <u>drė_tī-dre_ia</u>, <u>grė_tī-grė_ė</u>, <u>grim_tī-grim_lė</u>, <u>grj_tī-grj_o</u>, <u>li_davo-li_tī</u>, <u>li_dyti-li_o</u>, <u>meg_tī-me_gė</u>, <u>ne_davo-ne_tī</u>, <u>rū_tī-rū_o</u>, <u>li_dyti-li_o</u>, <u>o_ka-o_ys</u>, <u>ve_davo-ve_tī</u>, <u>vir_davo-vir_tī</u>, <u>vir_do-ver_ė</u>, <u>žin_snis-žen_ė</u>).</p> <p>4. s,z,ž prieš č, dž patikrinami pagal giminiškus žodžius (<u>moke_čiai-moke_tis</u>, <u>pavy_džiui-pavy_dys</u>, <u>sių_čiau-sių_tum</u>, <u>rū_čiai-rū_tus</u>, <u>vab_džiai-vab_dys</u>, <u>skru_džių-skru_dė</u>, <u>skai_čiai-skai_tus</u>, <u>ve_čiau</u>, <u>ve_a</u>).</p> <p>Isidėmėti tradicinę žodžių rašybą: <u>au_štas</u>, <u>bai_štus</u>, <u>be_džionė</u>, <u>drum_lės</u>, <u>krem_lė</u>, <u>sluo_snis</u>.</p> <p align="center">Šaknies balsių kaita</p> <p>Dviskiemenių veiksmazodžių bendratis ilgosios balsės prieš -ti būs.I. IIIa. sutrumpėja (<u>b_tī-b_s</u>, <u>ž_tī-ž_s</u>), o turinčios prieš -ti priebalsių – ne (<u>p_stī-p_s</u>, <u>v_stī-v_s</u>, <u>l_žtī-l_š</u>, <u>p_kti-p_ks</u>).</p> <p align="center">Išimtis: si_tī-si_s, v_tī-v_s.</p>	<p align="center">Veiksmazodžių ir jų formų priesagos</p> <p>-y- (<u>raš_tī</u>, <u>mok_tī</u>) -iau- (<u>kel_tī</u>, <u>kel_ja</u>) -iav- (<u>žal_o</u>) -iant- (<u>žaidž_</u>, <u>šauk_īs</u>) -o- (<u>galv_tī</u>) -uo- (<u>kain_tī</u>) -s,-š veiks.m. būs. I. IIIa. (<u>bėg_</u>, <u>grau_</u>, <u>grj_</u>, <u>meg_</u>). -k liep.n. vnsk. IIa. - (<u>bė_</u>, <u>mi_</u>, <u>megz_</u>, <u>grėž_</u>, <u>grauž_</u>). -e būdiniuose (<u>bėgt_</u>, <u>šaukt_</u>).</p> <p>Isidėmėti: daugiaskiemeniai (>2skiemenų) veiksmazodžiai būs.I. III a. išsaugo bendratis priesagą -y- (<u>mat_tī-mat_s</u>, <u>raš_tī-raš_s</u>).</p> <p align="center">Prieveiksmių priesagos</p> <p>7. Kaip? – -iai (<u>šveln_</u>, <u>tyl_</u>). 8. Kaip? – -ia (<u>slapč_</u>, <u>tyč_</u>, <u>netyč_</u>). 9. Kaip? – -yn (<u>ger_</u>, <u>tol_</u>). 10. Kur? – -ia (<u>šal_</u>). 11. Kur? – -in (<u>šal_</u>, <u>tol_</u>, <u>sav_</u>). 12. Kiek? – -a (dvej_, trej_)</p>	<p align="center">Veiksmazodžiai ir jų formos</p> <p>12. Ką veikia? – esam.I. IIIa. -a, -ia, -i, -o (<u>duod_</u>, <u>joj_</u>, <u>šauk_</u>, <u>praus_si</u>, <u>tyl_</u>, <u>raš_</u>).</p> <p>13. Ką veikiau? – būt.k.I. vnsk. Ia. -au, -iau (<u>tylėj_</u>, <u>rašī_</u>, <u>skaiči_</u>).</p> <p>14. Ką veikėi? – būt.k.I. vnsk. IIa.– jei ė-ėi (<u>matė-mat_</u>), jei o-ai (<u>girdėjo-girdėj_</u>).</p> <p>15. Ką veikėte/veikėme? –būt.k.I. dgsk. I ir IIa. -ėte/-ėme (<u>raš_</u>, <u>raš_</u>).</p> <p>16. Ką veikčiau? – tar.n. vnsk. Ia. -iau (<u>eič_</u>).</p> <p>17. Ką veiktu? – tar.n. vnsk. ir dgsk. IIIa. -ų (<u>ėit_</u>).</p> <p>18. Ką veikias? – es.I.veikiamosios r. vyr.g. dalyvio vnsk. V.- -ias, -įs: (<u>šauk_s</u>, <u>tyl_s</u>).</p> <p>19. Ką veikęs? – būt.k.I. veikiamosios r. vyr.g. dalyvio vnsk. V.- -ęs (<u>šauk_s</u>, <u>tylėj_s</u>).</p> <p>20. Ką veikdavęs? – būt.d.I. veikiamosios r. vyr.g. dalyvio vnsk. V. - -ęs (<u>šaukdav_s</u>, <u>tylėdav_s</u>).</p> <p>21. Ką veiksiąs? –būs.I. veikiamosios r. vyr.g. dalyvio vnsk. .V. - -ias (<u>šauks_s</u>, <u>tylės_s</u>).</p> <p>22. -ia, -į, -ę dalyvių dgsk. V. (<u>šauk_</u>, <u>šauk_</u>, <u>tyl_</u>, <u>tylėdav_</u>, <u>matys_...</u>)</p>
<p align="center">Isidėmėti kai kurių žodžių pabaigos rašybą: <u>ači_</u>, <u>dvies_</u>, <u>tris_</u>, <u>kadais_</u>, <u>savaim_</u>, <u>draug_</u>, <u>kol_i</u>, <u>tol_i</u>, <u>šiol_i</u>, <u>vėl_i</u>, <u>dėl_i</u>, <u>pal_i</u>, <u>bėj_</u>, <u>dej_(!)</u>, <u>neb_</u>, <u>šal_</u>, <u>č_</u>.</p>		<p align="center">Isidėmėti kai kurių žodžių pabaigos rašybą: <u>ači_</u>, <u>dvies_</u>, <u>tris_</u>, <u>kadais_</u>, <u>savaim_</u>, <u>draug_</u>, <u>kol_i</u>, <u>tol_i</u>, <u>šiol_i</u>, <u>vėl_i</u>, <u>dėl_i</u>, <u>pal_i</u>, <u>bėj_</u>, <u>dej_(!)</u>, <u>neb_</u>, <u>šal_</u>, <u>č_</u>.</p>	
<p align="center">Sudurtiniai žodžiai</p> <p>Sudurtinių žodžių jungiamosios balsės gali būti -a-, -ia-, -i-, -y-, -ė-, -u-, -ū- (<u>daug_aukštis</u>, <u>treč_dienis</u>, <u>šalt_barščiai</u>, <u>darb_metis</u>, <u>saul_grąža</u>, <u>tarp_pūrtis</u>, <u>galv_galis</u>).</p> <p>Isidėmėti</p> <p>8. Jungiamosios balsės -e- nėra (<u>lyg_dienis</u>).</p> <p>9. Sudurtinių žodžių be jungiamųjų balsių rašybą: <u>ketur_sdešimt-devyn_sdešimt</u>, <u>an_syk</u>, <u>an_dien</u>, <u>š_ryt</u>, <u>š_met</u>, <u>d_mitruais</u>, <u>dev_nmylis</u>.</p> <p>10. Susidūrę vienodos dviejų žodžių priebalsės išlieka abi: <u>pu_eserė</u>, <u>šva_aštis</u>.</p>	<p align="center">Skoliniai</p> <p>Isidėmėti senų skolinių rašybą: <u>ali_ošius</u>, <u>bili_onas</u>, <u>fortepi_onas</u>, <u>mili_onas</u>, <u>Mari_ona</u>, <u>valeri_onas</u>.</p> <p>Isidėmėti nesenų skolinių rašybą: <u>stad_onas</u>, <u>batal_onas</u>, <u>akvar_umas</u>, <u>amon_akas</u>, <u>bil_ardas</u>, <u>mater_lizmas</u>, <u>mater_lus</u>, <u>soc_linis</u>, <u>soc_lus</u>, <u>soc_logija</u>, <u>id_oma</u>, <u>id_otas</u>, <u>pac_entas</u>, <u>patr_otas</u>, <u>transl_acija</u>, <u>rad_atorius</u>, <u>komp_uteris</u>, <u>p_aninas</u>.</p> <p>Tarptautinių ir kitų nelietuviškos kilmės žodžių pabaigoje j rašoma prieš lietuviškas galūnes ir lietuviškas priesagas (<u>loteri_a</u>, <u>radi_as</u>, <u>muzie_us</u>, <u>jubilie_inis</u>, <u>archa_inis...</u>).</p> <p>Prieš nelietuviškas priesagas j nerašoma (<u>archa_zmas</u>, <u>hero_ka</u>, <u>gen_alus...</u>).</p> <p>Isidėmėti naujų skolinių fonetinę rašybą: <u>fl_masteris</u>, <u>plast_linas</u>, <u>pla_masė</u>, <u>pol_t_lenas</u>, <u>šašl_kas</u>.</p>	<p align="center">Skoliniai</p> <p>Isidėmėti senų skolinių rašybą: <u>ali_ošius</u>, <u>bili_onas</u>, <u>fortepi_onas</u>, <u>mili_onas</u>, <u>Mari_ona</u>, <u>valeri_onas</u>.</p> <p>Isidėmėti nesenų skolinių rašybą: <u>stad_onas</u>, <u>batal_onas</u>, <u>akvar_umas</u>, <u>amon_akas</u>, <u>bil_ardas</u>, <u>mater_lizmas</u>, <u>mater_lus</u>, <u>soc_linis</u>, <u>soc_lus</u>, <u>soc_logija</u>, <u>id_oma</u>, <u>id_otas</u>, <u>pac_entas</u>, <u>patr_otas</u>, <u>transl_acija</u>, <u>rad_atorius</u>, <u>komp_uteris</u>, <u>p_aninas</u>.</p> <p>Tarptautinių ir kitų nelietuviškos kilmės žodžių pabaigoje j rašoma prieš lietuviškas galūnes ir lietuviškas priesagas (<u>loteri_a</u>, <u>radi_as</u>, <u>muzie_us</u>, <u>jubilie_inis</u>, <u>archa_inis...</u>).</p> <p>Prieš nelietuviškas priesagas j nerašoma (<u>archa_zmas</u>, <u>hero_ka</u>, <u>gen_alus...</u>).</p> <p>Isidėmėti naujų skolinių fonetinę rašybą: <u>fl_masteris</u>, <u>plast_linas</u>, <u>pla_masė</u>, <u>pol_t_lenas</u>, <u>šašl_kas</u>.</p>	

Žodžių rašymas kartu ir atskirai

Atskirai	Žodžiai	Kartu
Jei netaikomos specialios taisyklės: <i>visų pirma, kol kas, kas nors, ana kur, ar ne, šiaip taip, šiek tiek, vos vos...</i>	Savarankiški nesutrumpėję žodžiai	Junginiai, tapę sudurtiniais žodžiais: <i>anuodu, anųdviejų, mudu, mudviejų, juodu, jųdviejų, jiedvi, jiedviejų...</i>
	Vienas arba keli sutrumpėję žodžiai	<i>Anąkart, anapus, darkart, daugmaž, maždaug, šimtąkart, kažkas, kažkur, galbūt, kaipmat, turbūt, žūtbūt...</i>
Nuo įvardžių irrieveksmių: <i>bet kas, bet koks, kai kur, kaip nors...</i>	bet, kai, kažin, nors	
Sudarydama samplaikas: <i>vis dėlto, vis tiek, vis vien, vis viena.</i>	vis	<i>Visgi</i> (-gi - kartu su visais vienaskiemieniais nekaitomais žodžiais), <i>suvis, užvis...</i>
Nuo visų kaitomų žodžių: <i>kas gi, ko gi, ką gi, visa gi, to gi...</i>	gi	Su nekaitomais vienaskiemieniais žodžiais: <i>akgi, argi, betgi, čiagi, dargi, kaipgi, negi, šiaipgi, visgi, vosgi...</i>
Nuo dviskiemenių ir daugiaskiemenių nekaitomų žodžių: <i>dabar gi, kodėl gi, tačiau gi, užtai gi.</i>		Išimtys: <i>nejaugi, kadangi, taipogi.</i>
Nuo nekaitomų samplaikų: <i>vis tik gi, kaip nors gi.</i>		
Kaip pabrėžiamasis žodis: <i>gi tavo, gi dėl to...</i>		
Visada atskirai: <i>kas tik, koks tik, vien tik...</i>	ir, jau, pat, tik, sau, tau...	
Visada atskirai: <i>per didelis, per daug, ne per kas, per vėlai...</i>	per	Išimtys: <i>pernelyg, nepernelyg...</i>
Kai reiškia priešprieša arba neigimą (dažniausiai su daiktavardžiu, būdvardžiu, veiksmažodžiu): <i>ne laikas; ne aukštas, o žemas; ne verkė, o juokėsi.</i>	ne	Kai susidaro nauji žodžiai (dažniausiai su daiktavardžiais, būdvardžiais, veiksmažodžiais): <i>nelaisvė, negeras, neatėjo.</i>
Su skaitvardžiais, įvardžiais: <i>ne vienas, ne du, ne tas, ne toks...</i>		Su įvardžiais kas, koks, savas, visas , kai sudaro kitos reikšmės žodžius: <i>nekoks, nesavas, nevisas.</i>
Su kai kuriais daiktavardžiais, beveik visais įvardiniais, visais skaitvardiniais, samplaikiniais bei neaiškios kilmėsrieveksmiai: <i>ne juokais, ne laiku, ne pakeliui, ne pavėjui, ne veltui; ne vienaip, ne šitaip, ne visur, ne visada; ne bet kaip, ne šiandien, ne visuomet...</i>		Su daiktavardinės, būdvardinės, veiksmažodinės kilmėsrieveksmiai: <i>nedrąsiai, nevalia, neaukštai, negirdimai...</i>
Su dalelytėmis: <i>ar ne, vos ne, ne vien, ne vis...</i>		Su dalelytėmis: <i>bene, kone, nebe, nebent, nejau, neva...</i>
Skiriam nuo prielinksnių ir jungtukų: <i>ne nuo, ne ant, ne kad...</i>		Kai jungtuko neneigia: daugiau grožio nekaip proto.
Skiriam tarp dalelyčių: <i>kas ne kas, kuris ne kuris...</i>		Su antruoju samplaikos dėmeniu: <i>norom nenorom, vargais negalais...</i>
Atskirai nuo daiktavardžių, įvardžių, skaitvardžių ir tųrieveksmių, nuo kurių atskirai rašomas neiginys <i>ne</i> : <i>nebe poilsis, nebe laikas, nebe tas, nebe pirmas, nebe visur...</i>	nebe	Su veiksmažodžiais ir jų formomis, būdvardžiais ir būdvardiniaisrieveksmiai: <i>nebekalba, nebegalvodamas, nebebailus, nebetoli.</i>

Atskirai nuo visų žodžių, kai pasakoms prieštaravimas. <i>Nebe skaito, o rašo. Naktys nebe tamsios, bet šviesios.</i>		
Ar reikšmė: <i>be tu žinai?</i> Kai atskirtas kitų žodžių: <i>Te jis skrenda.</i>	be, te, tebe	Su veiksmažodžiais, būdvardžiais ir veiksmažodiniais bei būdvardiniais prievaisiais: <i>begaliu, begyvas, bematant, tebedirbant, tebegyi, tebetoli...</i>
Sudėtinės dalelytės: <i>beje, bene, beveik, nebe, tebe.</i>		
Prievaismiuose prielinksnis be su nesutrumpėjusiais linksniuojamais daiktavardžiais rašomas atskirai. <i>Myliu be galo, be krašto.</i>		
Kaip prievaismis: <i>pusiau skustas, pusiau luptas...</i>	pusiau	Kaip sudurtinių žodžių dėmuo: <i>pusiaudienis, pusiaukelė...</i>